

Előfizetési ár:
 Egész évre 6ft.
 Fél " 3 " 50k.
 Negyed " 1 " 50k.
 Egyes szám ára 12kr.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos
KORBULY JÓZSEF.

*Szerkesztői iroda és
 Kiadó hivatal:*
 Koltovszárth. Bel. Monostor
 utca 20s.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

AZ

„ÉLET és IRODALOM”

czimű, az erdélyi részek egyetlen szépirodalmi és társadalmi közlönyére

Eddigi — bár rövid — pályafutásunk felment attól, hogy nagyhangu ígéretekkel biztassuk az olvasó közönséget az előfizetésre; s e pusztá ígéretek után tartssunk igényt a közönség pártfogására.

A nélkül, hogy a szerénytelenség vádjától tartanánk, hivatkozhatunk a kiváló írók fényes sorára, kiknek szives közreműködése tette lehetővé, hogy lapunkat irodalmi színvonalra emeltük.

A lefolyt félévi folyamán a következő írók neveivel találkozhattak olvasóink: Jókai Mór, Brassai Sámuel, Hegedűs István, Imre Sándor, Beóthy Zoltán, Szász Béla, Szász Gerő, Endrődi Sándor, Ábrányi Kornél, Jakab Ödön, De Gerando Antonina, Gyarmathy Zigané, Sámi Lászlóné, Bartha Miklós, Jakab Elek, Széchy Károly, dr. Ferenczi Zoltán, Csernátoni Gyula, Medgyes Lajos, Lóvey Klára, E. Kovács Gyula, Petelei István, Gabányi Árpád, Tolnai Lajos, György Aladár, Lugosi József, Ábrányi Emil, Dengi János, Réthy Lajos, Sümegi Kálmán, dr. Boros Gábor, Bartók Lajos, Reviczky Gyula, Farnos Dezső, De Gerando Attila, Jancsó Benedek.

Lapunk előfizetési díja marad a régi:

Egész évre 6 frt. || Fél évre 3 frt.
Évnegyedre 1 frt 50 kr.

A vidéki előfizetési díjak a kiadóhivatalhoz (Kolozsvárt belmonostor-utca 20. sz.) küldendők: helybeli előfizetéseket pedig Stein János könyvkereskedése fogad el.

Mutatószámot ingyen és bérmentve bárkinek küldünk. Továbbá tudatjuk, hogy új előfizetőink lapunk első félévi folyamát 2 frt 50 krért utánrendelhetik.

HIRDETÉSEK

EREDETI
FRISTER és ROSSMANN
VARRÓGÉPEK.
Amsterdamban az 1883-diki kiállításon
„ARANY ÉREMMEL”
kitüntetett, tehát a legnagyobb elismerésben részesített
S I N G E R
varrógépeket készpénz, vagy 1 frt heti részletekbeni fizetések és hat évi írásbeli jótállás mellett ajánlja
Neeser János és társa.
Kolozsvárt, tordautca 1. sz.
(7) (44—52)

Valódi mosott pamut.

Női kézimunka.

Öszi újdonságok: asztalfutók s közepek, védkendők, párnák, hingtaszék-betétek, utazótakarók, stb. kézimunkák éppen most jelentek meg és nálunk jutányosan kaphatók.

A jövő évi kiállításához ajánljuk dús anyagraktárunkat, mintáinkat és rajzainkat.

Vidéki megrendelések és fölvilágosítások legpontosabban teljesítetnek.

Lustig Eszti és Neményi Hermin
BUDAPETS, Haas-féle palotában,
(25) szemben a „Magyar Király” szállodával. (8—*)

Valódi mosott pamut.

Hímző anyagok.
Kanevasz-szövetek.

KÖNYV- ÉS KÖNYOMDA.

STEIN JÁNOS

KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDÁSZ KOLOZSVÁRT.

Ajánlja az ev. ref. főtanoda általa már 35 éven át kezelt és legújabbban a kor igényeinek megfelelőleg a legmodernebb betűkkel berendezett

KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁIÁT.

A könyomdában szakképzett metsző és nyomó van alkalmazva.

A nyomdai gépek elegendősége, valamint a munkaerő teljes száma lehetővé teszi, hogy minden

KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI MUNKÁT

határozott időre, tisztán, izléssel s oly olcsó árban képes előállítani, hogy bármely hazai nyomdával versenyezhet

A munkákhoz szükséges **papir** csak rendes gyári árban számítja.

Mindennemű és nyelvű **könyvek, folyóiratok, iskolai értesítők, köz- és magán hivatalok részére szükséges rovatos ívek, körlevelek, árjegyzékek, számlák, diszes kiállítású diplomák és tanulólevelek, nász-, gyász- és vigalmi jelentések, névjegyek, meghívók, tánczrendek, gyógyszerári jelzetek bor, rozsolis és más vignettek, új évi és más alkalmi üdvözlések, vámjegyek, vásárcédulák, hirdetésmények, bármily nagyságu falragaszok, szóval minden e szakmába vágó fekete vagy színnyomatu munkák csinos kiállítását jutányos áron elfogadja.**

Megrendelések Stein János könyv- és zeneműkereskedésébe (bel-középutca 1. sz.) vagy a nyomda helyiségébe (bel-farkasutca 20. sz.) intézendők.

— Vidéki megrendeléseket gyorsan és pontosan eszközöl. —

Különösen a kir. közjegyzők, megyei és városi hatóságok és a községi előljáróságok, valamint takarékpénztárak és biztosító-társaságok figyelmét bátorodik arra fölhívni, hogy hivatali szükségletekre megkivántató nyomtatványok gyors kiállítására s legolcsóbb árszámítására különös súlyt fektet. A községi bíróságok részére szükséges nyomtatványokból raktárt tart s azokból kis mennyiségben **koncez számra** is jutányos áron szolgál.

Az e rovat alatt közölt ÚJ KÖNYVEK és ZENEMŰVEK.

Kolozsvárt Stein Jánosnál

kaphatók, a hol vidéki szives megrendelések gyors és pontos teljesítéséről a legjobban van gondoskodva.

STEIN

JÁNOS

erdélyi muzeum-egyleti

könyv-, mű- és

KOLOZSVÁRT.

Új könyvek:

- Népoktatási törvények és rendeletek tára.** Hivat. adatok alapján szerk. Tóth József. 3 frt 50 kr.
- A gyakorlati vasúti táviró.** Vasúti hivatalnokok és gyakornokok számára. Irta Tscheik Gusztáv. 2 frt.
- Elméleti-, gyakorlati összhangzat- és zenetan** paedagogiai elvek szerint Heinze Lipót nyomán. Tanítóképző intézetek, zenedék, orgonisták, valamint a művészet barátjai számára. Újlag átdolgozta Egnér Adolf. 1 frt 95 kr.
- Az osztrák általános polgári törvénykönyv** (szövege) jelenleg még érvényes alakjában. Jegyzetekkel ellátta Dr. Haller Károly. 2 frt.
- A modern alkotmánytan tévedései.** Irta Simonyi Iván. 40 kr.
- A posta-takarékpénztári intézmény** és annak meghonosítása Magyarországon. Irta Püspöky Géza. 60 kr.
- Néhány cultivator ismertetése** összehasonlító kísérletek alapján. Irta Gothard S. 40 kr.
- A francia nyelv és nemzet** megalakulása. Irta Varga Bálint. 60 kr.
- Könyvviteltan.** Kereskedelmi-, polgári iskolai és magánhasználatra. Irta Rösler János. 3. kiadás. 1 frt 60 kr.
- Az utolsó Illyésbázy.** Irta Gr. Pongrácz Arnold. 60 kr.
- Egységes helyi és köteléki tarifák** hasonló coefficientsek alapján. Irta Ponger Fülöp. 30 kr.
- Régi képek.** Irta O. Törös Ferencz. 1 frt.
- Geschichte und kritik der Kapitalzins-Theorien.** Von Dr. E. v. Böhm-Bawerk. 4 frt 80 kr.
- Die krankheiten des Rückenmarkes.** Von Byrom Brammel. 2. Aufl. 7 frt 20 kr.
- Die Papstkirche und die Freimaurerei.** 24 kr.
- L'archipel en feu.** Par Jules Verne. Éd. illustrée. 3 frt.
- Madame.** Moeurs parisiennes par G. Toudouze. 2 frt 10 kr.
- Le passé de Claudie.** Ph. Gerfaut. 2 frt 10 kr.
- L'imperatrice Wanda.** Par *** 2 frt 10 kr.
- Micheline.** Par H. Malot. 2 frt 10 kr.
- La comtesse Mercadet.** Par J. Lermia. 1 frt 80 kr.
- La maison Giniel.** Par L. Gérald. 2 frt 10 kr.
- Le mariage du lieutenant.** Par A. Aderer. 2 frt 10 kr.
- Brelan de Docteurs.** Par Ch. d'Osson. 2 frt 10 kr.
- Le dernier des Fontbriand.** Par L. Davyl. 2 Vols. 3 frt 60 kr.
- M. kir. operaház könyvtára.**
1. Bánkban. 40 kr.
 2. Faust. 40 kr.
 3. Proféta. 40 kr.
- Megjegyzések Madarász József emlékirataira.** Irta Irányi Dániel. 20 kr.
- A regényes feleség.** Irta Gyarmathy Zsigáné. 1 frt 80 kr.
- Evangéliumi lelkesítő tár gyászbeszédre.** Prédikációk, gyászbeszéd, imák; háznál, templomban, sírnál. Szerk. és kiadja Czelder Márton. I. kötet. 1 frt 60 kr.
- Der Conducteur.** A vasúti menetrend hivatalos kiadása. 15. Október 1884. 50 kr.
- Spaziergänge durch das Reich der Sterne.** Astronomische Feuilletons. Von M. W. Meyer. 2 frt 20 kr.
- A kádárság.** A „Mesterségek könyvtárának“ III. kötete. Szerk. Frecskay János 60 ábrával. 1 frt 50 kr.
- Magyarország népszerűségi statistikája.** Irta Láng Lajos és Jekelfalussy József. 20 színyomatu térképpel és 2 grafikai rajzzal. 5 frt.
- A nihilisták.** Az orosz forradalmi mozgalmak története. Irta Thun Al-fonz. Ford. Sz. Vörös Dezső. 1 frt 80 kr.

ÚJ ZENEMŰVEK.

- Tavaszi dal.** (Dal szöveg nélkül.) Zongorára szerző Emmerth Henrik. 75 kr.
- Gyász-dal.** (Elegia.) Zongorára szerző Emmerth H. 75 kr.
- Erzsike csárdás.** Zongorára szerző Emmerth H. 1 frt.
- Távolból.** Keringő, zongorára szerző Szent-Gály Gyula. 1 frt.
- Waldteufel-Album. I. II.** Zongorára. Egy-egy kötet 1 frt 20 kr.
- Beethoven op. 8.** Serenade. Zongorára 60 kr.
- Schmitt. Sonatinen.** op. 248. 249. Zongorára 60 kr.
- Grieg. Suite für Pianoforte.** (Aus Holberg's Zeit.) 90 kr.
- Grieg. Sigurd Jorsalfar.** Zongorára 4 kézre 90 kr.
- Schmitt. Sonatinen zu 4 Händen.** op. 208. 209. Mindenik 60 kr.
- Bruni. 6 Duos très faciles.** pour 2 Violons. op. 35. 48 kr.
- Haydn. 6 Duos** pour 2 Violons op. 102. 1. 2. Mindenik 60 kr.
- Mazas. Duos abécédaires** op. 85. 2 hegedűre 60 kr.
- Moszkowski. Spanische Tänze.** Hegedű és zong. 1 frt 80 kr.
- Grieg. Brautzug. Carnaval.** Hegedű és zong. 90 kr.
- Beethoven. Serenade op. 8.** Hegedű és zong. 90 kr.
- Magyar király-dal.** Egy régi magyar dallam után szerző Liszt Ferencz. Szövegét írta ifj. Ábrányi Kornél. Zongorára két kézre 1 frt 20 kr. négy kézre 1 frt 80 kr.
- Magyar király-induló.** Szerző Huber Károly. Szövegét írta Váradi Antal. Zongorára két kézre 1 frt, négy kézre 1 frt 50 kr.
- Eredeti magyar dalok.** Énekhangra zongora kísérettel szerző Zsadányi Armánd. 1 frt 20 kr.
- Tartalom:** 1. Szomoruan jött fel a nap az égen. -
2. Szentiványon hármás halom van.
3. Elmondtam a virágnak mit szenvedek.
4. Minden este furulyázok sokáig.
5. Haragszom én a világra miattad.
6. Megjósoltam szóról szóra.
- Eredeti magyar dalok.**
- Tartalom:** 1. De sok fényes csillag ragyog az égen.
2. Hervad a rózsá levele.
3. Sötét felhő takarja be az eget.
4. Ide kis lány.
5. Őszi eső hull a rónaságon.
6. Az erdőnek madara van.
- Ének hangra zongora kísérettel szerző Zsadányi Armánd. 1 frt 20 kr.
- Öt magyar népdal.** Szerző és zongorára alkalmazta Vass Bertalan. 1 frt.
- Tartalom:** 1. Fülemlé, sárga rigó...
2. Barna szemekben...
3. Csillag ragyog, csillag tűnik...
4. Hull a zápor...
5. Cserke Ferke...
6. Mit ér a fa...
- Hat népdal.** Zongorára alkalmazta Nagy Zoltán. 80 kr.
- Tartalom:** 1. Kék nefelejts...
2. Árva vagyok...
3. Árok hátán...
4. Sötét kékre...
5. Csicsónénak három lánya...
6. Mit ér a fa...
- Nemzeti lant.** 25 legújabb és legkedveltebb magyar népdal. Zongorára. könnyű modorban írta Berecz Ede. 1 frt.
- Éjszaki fény.** Keringő. Zongorára szerző Sztojánovits Jenő. 1 frt.
- Nefelejts-csárdás.** Zongorára szerző Fejér Ferencz. 80 kr.
- Soirée d'été.** (Ein Sommerabend.) Keringő. Szerző Waldteufel Emil. 90 kr.
- Ciel de feu.** Keringő. Zongorára két kézre szerző Lamothe G. 90 kr.
- Meine Königin.** Keringő. Szerző Goothe Károly. 90 kr.
- Sentiers Fleurs.** (Auf blumiger Aue.) Keringő. Szerző Waldteufel Emil 90 kr.
- Melo.** Keringő. Szerző Waldteufel Emil. 90 kr.
- Rip Rip keringő.** Zongorára két kézre szerző Fetras Oszkár. 1 frt 20 kr.
- Vergissmeinnicht.** Keringő Waldteufel Emiltől. 90 kr.
- Les Sourires.** (Holdes Sachen.) Keringő. Szerző Waldteufel Emil. 90 kr.
- Pour un Sourire.** Keringő. Zongorára szerző Lamothe G. 90 kr.
- Madeleine.** Keringő. Szerző Waldteufel Emil. 90 kr.
- Rose et Marguerites.** Keringő Waldteufel Emiltől. 90 kr.
- Marianna.** Keringő Waldteufel Emiltől. 90 kr.
- Trois Valses oubliées.** Zongorára szerző Liszt Ferencz. Nr. 1 1 frt 20 kr. Nr. 2 és Nr. 3 a 1 frt 80 kr.
- Composition für die Violine mit Begleitung des Pianoforte.** Von Jean Becker. Gavotte G. moll 60 kr. Marcia, für Bratsche oder Violine 60 kr. Zweite Gavotte F. dur 78 kr. Polacca 78 kr.

Vidékre, az árak postautalvánnyal való be-
küldése mellett, bérmentve.

ÉLET ÉS IRODALOM.

SZÉPIRODALMI ÉS TÁRSADALMI HETI KOZLÖNY.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Negyedévre	1 frt 50 kr.
Félévre	3 " — "
Egész évre	6 " — "

Egy szám ára 12 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS:

KORBULY JÓZSEF.

Az előfizetési pénzek, valamint a lap szellemi részére vonatkozó közlemények a szerkesztőhöz küldendők. (Kolozsavart, Belmonostor-utca 20. sz.)

Helybeli előfizetéseket elfogad Stein János könyvkereskedése. KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

I. évfolyam.
Negyvenhatodik szám.

Megjelenik minden vasárnap 1—1½ ívnyi terjedelemben.

Kolozsavart.
1884. november 9.

NEMZETI SZINHÁZ

és nemzeti kormány.

A belügyminiszteri előterjesztés, melynek kíséretében Tisza Kálmán Magyarország miniszterelnöke a kolozsvári nemzeti színház költségvetését az állami költségvetésbe felvette, új korszakot kezd a legrégibb magyar színház történetében.

Színházunkat eddig is országosnak nevezték; de valljuk meg: ez inkább csak üres szólam volt, semmint tartalmas valóság. Igaz, 1848. előtt úgy szerepelt a kolozsvári színház mint országos; tény az is, hogy az egykori „erdélyi” országgyűlések határozataik tárgyává tették e színházat, sőt az 1841—43. évi erdélyi országgyűlésen törvényjavaslat volt kidolgozva e műintézetéről.

Amde se e javaslat soha nem emelkedett törvény erejére, se másfelől a színház igazgatásában nem volt meg az állami jelleg. Most azzal a ténnyel, hogy a belügyminiszter a kolozsvári színház számára szervezeti szabályzatot dolgozott ki, mely a képviselőház jóváhagyása után törvény erejével fog birni, továbbá azáltal, hogy a kolozsvári színház költségvetése ezután az országos költségvetés keretében fog helyet foglalni: a legelső magyar színház létele nemcsak biztosított, de teljesen államivá, országossá is tétetett.

S ennek valóban már régen elérkezett az ideje. A választmányi kezelés mellett, dacára a fejedelmi segélynek, a kolozsvári színház nemcsak mintegy 70,000 frtnyi tőke-vagyona költetett el, de bizony az intézet művészeti színvonala is lehanyatlott.

Ez a választmányi rendszer tehát, mely mellett elméletileg egy több tagu testület minden tagja, de gyakorlatilag tulajdonképen senki sem volt soha felelősségre vonható; ez a rendszer, mely (mint a leg-

utóbbi 15 év tapasztalatai bizonyítják) csupa kapkodás és a szerencsétlen kísérletek szakadatlan láncolata volt, — már rég túlélte magát.

Csak föltétlen helyesléssel fogadhatjuk tehát a belügyminiszteri elhatározást, mely az eddigi választmányi szervezetet megszüntette.

Kérdés már most, hogy a belügyminiszter ur által tervezett új kezelési szervezet megfelel-e a műintézet magasabb céljainak.

A belügyminiszter ur által kontemplált új igazgatási szervezet, a mint a képviselőházhoz benyújtott előterjesztéséből kivehetjük, főbb körvonalaiban a következő lesz:

A kolozsvári országos Nemzeti Színház igazgatása közvetlenül a belügyminiszterium felügyelete alatt fog állani. Ezzel az igazgatással a belügyminiszter egy általa kinevezendő igazgatót (intendánst) biz meg. kinek rendes fizetése lesz. Az igazgatást az intendáns személyesen vezeti a melléje rendelt segéd személyzettel, mely egy titkárból, pénztárnokból, ügyvédből, könyv-, ruha- és szer-tárnokból fog állani. Ezt a személyzetet az intendáns nevezi ki.

A társulatot azonban már nem az intendáns, hanem egy vállalkozó művezető fogja szervezni. A vállalkozóval az intendáns három évre szerződhetik. A vállalkozó szerződheti a működő tagokat, de a szerződéseket az intendáns erősíti meg. A vállalkozó állítja meg a játékrendet, de megint az intendáns jóváhagyása mellett. A vállalkozó osztja ki a szerepet s általában őt terheli a közvetlen művészeti vezetés minden feladata; e művészeti igazgatást azonban az intendáns ellenőrzése mellett gyakorolhatja.

A színház művészeti irányára vonatkozólag a belügyminiszteri szabályzat elrendeli, hogy az intendánsnak a vállalkozóval kötendő szerződésben ki kell kötnie, hogy a vállalkozó tartozik jó drámai, népszinmű-, opera- és operett-társulatot szervezni, állandó zenekart tartani (legalább 15 taggal és karnagygyal), továbbá a karszemélyzetbe

legalább 16 férfi és 12 kardalmoknót szerződtetni.

Továbbá kikötendő a szerződésben, hogy a vállalkozó új darabokat csakis intendánsi engedély mellett hozhat színre, valamint a helyárat is, csak az ő beleegyezésével emelheti.

A művészeti igazgatás kockázata egészen a vállalkozóra fog nehezedeni: övé lesz a netaláni nyereség és övé a veszteség is. E kockázat elviselésére a vállalkozó évi 20.000 frt segélyt fog kapni, melyet a belügyminiszter mint eddig, úgy ezután is a királyi udvartartásra a képviselőház által évenként megszavazni szokott 4.650.000 frt. királyi udvartartási költségvetés terhére fog a királytól kieszközölni.

Kapni fog ezenkívül a kolozsvári színház évenként az államkincstárból 14.000 frt segélyt is. Ebből 10.000 frt évenként arra fog fordíttatni, hogy a színház egykori 70 ezer frtnyi tőkéje, melyet az eddigi házikézelés rendre-rendre fölemésztett, összegyűjtésük és jövőben a színháznak ismét meglegyen saját rendeltetésű alapvagyona.

A jelenleg meglevő néhány ezer frtnyi alapvagyon jövedelmei, a mik valami 3200 frtra mennek, valamint a 14 ezer frtnyi országos segélyből fennmaradó s fennebb említett 4000 frt, tehát együtt kerekszámban mintegy 7200 frt évenként az intendáns és segéd személyzete fizetéseire, továbbá az igazgatás többi kiadásaira fog fordíttatni.

Az intendáns évenként költségvetést állít össze, melyet egy, a belügyminiszter által kinevezendő s öt tagból álló bizottság véleményezése után, helybenhagyás végett a belügyminiszterhez fog felterjesztetni.

Végül a budapesti színésziskolánál, az országos költségvetés keretében három 400 frtos ösztöndíj alapíttatik; az ösztöndíjas színészek tanulmányaik végeztével kötelesek lesznek bizonyos ideig a kolozsvári színházhoz szerződni, haugyan a budapesti Nemzeti színház nem akarna elsőbbségi jogával élni.

Ezekből áll főbb körvonalaiban az új

igazgatási szervezet, mely 1885. május havában lép életbe.

Ezekből látható az is, hogy színházunknál egyelőre a házikézelés csak közvetett lesz, a mennyiben az kapcsolatba hozatik a vállalkozói rendszerrel.

Ez a kettős, vagyis inkább vegyeskezelési rendszer kétségtelenül sok hátránnyal bír. Egyfelől a színészet állandósága szenved csorbát, mert a vállalkozó természetesen csak 3 évre szerződhet, de esetleg előbb is elbocsáthatja a legjobb színészt is, ha neki úgy tetszik vagy az érdeke azt követeli. Másfelől az új szervezet az intendáns és vállalkozó között igen könnyen összeütközések kuforrása lesz.

Nem, de igen sok függ attól is, hogy ki lesz intendáns és ki lesz vállalkozó, utóvégre a legjobb rendszer is rossz lehet, ha az egyéniségekben, a kik a rendszert megvalósítják, nincs meg a kellő garancia.

TIMOLEON.

Az arisztokrácia kérdéséről.

(Két közlemény.)

II.

AXIX-ik század éppen nem ellensége a születési arisztokráciának. Az egyenlőség azon eszméinek terjesztése, melyek a születés minden előjogát megsemmisítik, lehet egy következő századnak föladata, de nem a jelenlegi. A munkának a per excellentiam százada jogosan egyenlőséget, tiszteletet követel bizonyos fokig a munkás osztályok, a nép- és a középosztály számára is, azontul azonban nem töli el, csak okszerűleg rendezzi az arisztokráciát.

Említve volt, hogy többféle arisztokrácia létezik. E sok közül különösen három van hivatva arra, hogy a társadalmi és álladalmi életben fontosabb szerepet játszik: a születési, a szellem- és a pénzarisztokrácia. A multban a közélet minden ágának élére szokás volt hét, kilencz- vagy tizenegyágú koronákat állítani; a XIX-ik században fejeket állítanak. Az emberek igen helye-

sen azt hiszik, hogy nem elég valakinek bárónak, grófnak vagy hercegnek születni arra, hogy jó katonára, jeles köztisztviselő, vagy kitűnő államférfi legyen. A koronához fej is kívántatik. A multban tehát a születési arisztokrácia a szellem-arisztokrácia felett állott s oly helyet foglalt el az álladalmában, a mely őt meg nem illik. A mi józan, praktikus századunk megszüntetné a visszás helyzetet. A tudományok százada lovaggá ütötte, megkoronázta, az addig még meg nem koronázott szellemet s a hercegi rang elé egy új méltóságot állított e névvel: szellem-arisztokrátia. A piros bársony székekről lehulltak a koronák; a miniszteri székeket, a törvényhozóknak padjait, a hadsereg és a közélet legkiválóbb polczait legalább elvben a tehetség foglalja el. Ki emelhetne panaszt a század eljárása ellen?! Korrekt az és igazságos.

Annál igazságosabb, mert biztosítá a születési arisztokráciának, az arisztokráciák közt a második helyet, mert véleményem szerint a születési arisztokrácia nagyobb belbecsessel, értékkel bír, mint a pénz-arisztokrácia. Annak alapja a mult erkölcsi nagysága, tehát szellemi dolog; ennek, anyagi nagyság. De a nagyság ez is: a mi a multban eltagadva volt.

Századunk tehát nemcsak nem ellensége az arisztokrácia eszméjének, de sőt a régi mellé még két új: szellem- és pénz-arisztokráciát emelt. Nagy hálára kötelezte maga iránt a születési arisztokráciát, a midőn sok visszás helyzetnek végét vetve, a születési arisztokráciát a jogosság, az igazság alapjára helyezé. Ez a legerősebb talpó a jövő főmaradásnak legbiztosabb záloga.

Mindezek daczára sokan azt állítják, hogy a czimerek kivesznek. Legerősebb érvök Amerika. Az eszmék, melyek az Egyesült Államokat alkoták s föntartják, bőven el vannak szórva Európában is. Ott a demokrácia teljes győzelmét eredményezék, tehát ez be fog következni nálunk is, mondják azok, kik így okoskodnak. Bármint legyen is, azt hiszem, hogy mindezen igen soká lesz. Addig a nemesség még szükségét pótol a bizonyára nagy szolgáltatásokat teendő még a világnak.

De akkor is, ha majd nagy idők multán az egész világ a Marseillet fogja zengeni s a nadrágos sansculotte-ok dühe halomra rombol minden czimeres széket, marad még egy óriási czimer és egy nemesi korona, melyet nem bánthat soha em-

beri kéz: az, mely kimulása után a születési arisztokrácia sírjára helyeztetik. Ez ragyogni fog minden századok emlékezetében s az emberek eljárva az intézmények temetőjébe, mindig kegyelettel lesznek ez iránt.

S a mint az arisztokrácia évezredeken át igazgatta a világot, akként sírja is be nem omolva, el nem felejtve évezredek leend.

DR.—

A MAMA SZERELME.

PETELEI ISTVÁN.

I.

kedves kicsi, ne zörögjön azzal a bubával ilyen nehéz perczen. Inkább imádkozzék szépen a nagyságos mamáért. Na kell neki igazán! Tegye le kedves azt a semmi jószágot a kezéből.

Az pedig nem „semmi”, hanem a bársony Elemér az Etelka férje. Ketten a legfőbb bubák s Etelkának igazi haja van és hunyja a szemét. Valóban illetlen dolog, hogy egy olyan alárendelt idegen személyiség, milyen ez a néni, kicsinylőleg beszél róla. Ez fáj Lilinek. Duzzogva is vonul a bubapalota mellé a szegletbe, ott felrántja a vállát és lenézőleg mondja: „Értem.”

Este volt s mégis mind zajongtak, kopogtak a folyosokon. A cselédek benyitottak a szobába, suttogtak, ismét kifutottak. Lilire senki se ügyelt. Egyszer egy inas bundába takart urat vezetett be. Azt körülfojták s nagy buzgalommal pakolták ki. Úgy szorgoskodtak körülötte, mintha nehezen várták volna s jöttén igen örvendenének. A tisztelendő plébánus volt.

Még ő se tekintett Lilire, hanem óvatosan, lábhegyen osont be a nagy ajtón a mama szobája felé. Némi keserűséget érzett a mellőztetés miatt Lili. Őt miért nem hívják? Mi készülhet benn? Mikor a Jézuska jön, hozva czukrot, csecsebecsét, gyönyörű bubákat, akkor suttognak, zárkóznak így. És csend lesz mindenfelé. Aztán halkán megszólal az ezüst esengettyű. Az azt jelenti, hogy futhat már Lili. A Jézuska meggyújtotta a gyertyákat s

TÁRCZA.

A ROSZ KEDVRŐL.

Essai: írta Pokels.

Rosz kedv nem ismeretlen előttünk. Gyakran kísér lépten, nyomon; nem egyszer idegessé, beteggé tesz. Ki ne lett volna életében rossz kedvű?! Ismerkedjünk meg a haj forrásaival, szomorú következményeivel, végre mutassunk azon módokra és eszközökre, a melyek által a rossz kedvűségből — helyes és észszerű alkalmazás mellett — kigyógyulhatunk.

Arra mindig nem vagyunk képesek, hogy kijelöljük azon okokat, melyek rossz hangulatba ejtetek. Sokszor csak önkénytelen eszmeáramlat, az emlékezet gyorsan ható benyomásai alatt érezünk és gondolkozunk, a melyeknek eredete, keletkezése előttünk ismeretlen. mert az első, belső roham tudatával nem bírunk. Gondolat és akarat nincsenek mindig hatalmunkban, mivel azok oly végtelen sok változásnak vannak alávetve.

Azon körülmény, hogy a test befolyást gyakorol a lélekre; képzeletünk belső szükségessége s azok egymás közötti viszonyai, szervezetünk mechanizmusa, egy csomó vak, bennünk rejlő ösztön, a megszokás, ifjúkori emlékeink — mindezek igen sokszor, akaratunk ellenére, rossz hangulatba ejtenek.

E kedély-megindulást akkor érezzük leginkább, ha szomorúság, félelem vagy a szív valamely szenvedése fog el. Minden embernek meg vannak bánatos órái, a nélkül, hogy annak eredetéről, a szomorúságot okozó képek keletkezéséről, a melyek a gondolatok szabad röptét megakadályozzák s a lélek belső nyugalalmát egyidőre megzavarják — magának számot tudna adni.

Gyakran arra sem emlékezünk, hogy rossz kedvünk külső tárgy vagy belső önkénytelen eszmetársulás folytán keletkezett.

Mily elégtelenek, elkeseredettek vagyunk önmagunk iránt, midőn ily borús pillanatokban gondolat- és érzélemvilágunk mintegy átváltozik, átalakul. A vidorság eltűnik, mint a nap egy sötét felleg mögé. Hamis színben látunk mindent. A gondolatok lassan, félénken követik egymást, a beszéd lassu s vontatott lesz és az egész arc azon nyugtalanságot fejezi ki, mely a lelken aralkodik.

A szív olykor annyira elgyengül, hogy hideg, érzéketlen lesz az élet minden öröme iránt. Ily hangulatban hajlandóbbak vagyunk arra, hogy bizalmatlanok legyünk mások iránt, sőt barátainkkal szemben is, mintsem hogy őket szeressük.

A tréfa, bátorítás, vidámság bánt s kellemetlenül hat reánk és nagy önuralomba kerül, hogy legalább viszonzozzuk azon jó akaratot, a melyet embertársaink irányunkban tanúsítanak. Ily sötét hangulat igen gyakran kellemes foglalkozás, vidám társaság közepette lep meg, s a fájdalom nem egy néma könnyét sajtolja ki belőlünk, anélkül, hogy tudnók miért sirunk.

A legtöbb esetben azonban még is tiszta tudatával bírunk annak, a mi lelkünket e szerencsétlen hangulatba ejté.

Ha valaki megtréfál vagy hidegen fogad, a kitől megvártuk volna, hogy bizalmas, előzékeny legyen irántunk; indulatosan, vagy a mi még erősebben hat rossz kedvünkre, gúnyorosan kimondott igazság; kissebbités, mely személyünk, nézeteink, környezetünkre vonatkozik — mindez megbántott bennünket.

Akadályt gördítenek óhajunk, kedvencz tervünk

elrakosgatott mindeneiket szépen... De hát karacsony van-e most? Dehogy!

Azért is némi reménnyel kis szívében elkövetkezendő örömei miatt; némi mosolylyal rózsás orcáján; egy csepp ravaszkodással vegyített duzzogással oda lopzkodott a nagy ajtó mellé s anyiláshoz tette kis fejét.

Mit sem látott a homályban. Csak néhány cseléd hátát, kik a belső szoba drága függönye mögé húzódkva hallgattak. De valami gyöngye neszt hallzott, hasonló a haldokló madár nyögdecseléséhez. Akkor a plébánus bácsi belépett a mamához s egyszerre egy éles sikoltás csengett fel. Milyen hang volt ez, istenem! Mint egy nyilalás, úgy szállta be a palotát...

Lili ijedten szaladt vissza és félve húzódkott meg a szegletben. Némi bűnhánatot érzett. Vajjon csinált-e valami bűnt? A cselédek is kijöttek s az idegen nő szaporán sutlogott:

„Én nem felelek semmiért kedvesem. Kérem a kisasszonyt is hallgasson rám és legyen tanum, hogy én megmondtam, hogy nem felelhetek... Csak bár a nagyságos ur lenne itthon, mert így ki lehet felelős? Na mit mondanak? mi? és fejét a vállá közé húzta és igen kicsire zsugorodott, hogy annál csekélyebb felelősség érje.

„De hol is jár a nagyságos ur ilyenkor, mi? Hiszen távol legyen tőlem, hogy az urak dolgával bajlódjam, nem is természetem, de ki felel, ha itt baj lesz...“

Senki sem nyilatkozott ki, hogy ő osztakozni akar a felelősségben, a gyöngéd lelkiismeretű hölgy fenséges szerénységgel hajtotta le fejét, mint valami mátyrjelölt.

Mindebből Lili semmit se értett. Csak annyit tudott, hogy nem a jesuska jön, hogy valaki sikoltott s hogy a mama beteg. De hát Lili is volt beteg s akkor egy aranyot kapott, a mért jó volt. Szívecskéje ugyan szorult, de azért babrálni kezdett a holmik között az arany után. Hol is van ugyan?...

És vánszorogtak a perczek. A várban a katonák trombitáltak s valahol csufult ordított egy kutya. És annyit jártak ki s be és annyit sutlogtak és Lilire úgy nem ügyelt senki, hogy egészen elálmosodott... Az ágyacskáját nem vetették meg, se-lyem haját ki nem bontották, ruhácskáját ki se is gombolták. Édes szender tudj is csak te róla! ta-

s képzelődésünk elé; igazi vagy inkább álmodott érdeimeiket nem ismerik el; mások társaságát, tanácsát, véleményét a miénknél többre becsülik. Erkölcsei jellemünk, cselekedeteink iránt bizalmatlanok gyengéinket a világnak kikürtölik, pedig szerettük volna, hogy azokat csak futólag érintsék! Az emberek hűtlensége, irántunk való kötelességeik megfigyelésében elkövetett tettetés és hanyagság; egyfelől az a kevés figyelem, melyben jellemünk, születésünk és állásunk részesül, másfelől a felettünk való ítéletben nyilatkozó önérdék, és sok más ok felharagított; de viszont a titkos elégtelenség is, a szív bizonyos hibáira való élénk visszaemlékezés, az érzelem, a gyenge lelkiismeret volt oka lelkünk komor hangulatának!

A tapasztalás arra tanít, hogy mindazok, kik szenvedélyesek, érzékeny természetűek, kiknek képzelőerejét könnyen fel lehet ingerelni, érzelmeiket hamar megingatni, a leggyakrabban vannak kitéve a rossz kedvnek. Minthogy az érzelmeik élénk volta, gyorsasága rendszeren kevés időt hágy a meggondolásra, mert ez érzelmeik első behatásai mindig a leghevesebbek és a képzelet gyakran akaratlanul kis dologból óriást növel: megfogható, miért nem ural-

kard te be drága takaróddal; fogadd te be édes országodba.

Mert nem neki való dolgok történnék ott benn. A plébánus ur későre jött ki. Oda ment Lilihöz és komoly szertartásossággal állt meg előtte. „Anyátlan kis lánykám... ő majd csak az égből vigyáz reád...“

A doktor bácsi nagy nyughatatlansággal vándorolt a kalapját, aztán a botját, aztán a kalapját és viszont a botját...

„Szedjétek fel Lilust — morogta a cselédek-re, mintha semmi egyéb nagy hiányosság sem volna a világon — mit csodálkoztok itt. Ha itt volna gazdátok, he? ha látná, mi? hogy a kisasszony ott törődik a széken...“

Aztán előkerült az idegen néni. Tiltakozott a felelősség ellen, sajnálta, hogy nincs elé a nagyságos ur. Gyengén megmozgatta Lilist. „Ébredjen kedves — mondta a hízkelkedve — kis testvérkéje született...“

„Hagyja el bábaasszony — morogta a doktor — ne beszéljen a mamáról. Hadd aludjék...“

De a Szender átölelte Lilist és senkit se eresztett közel hozzá. Valamicske hang átszűrődött az ágyacskájáig. De Lili nem tudta tisztán: meg lehet-e fogni e bácsikat és néniket? Valószínűleg csak olyanok mint az álombeli lepke. Űzi, Űzi; megmar-kolja. És reggel sehol semmi.

Aztán végig döngött a hangos folyosón, aztán a nagy kőlépcsőn, aztán a tágas boltozatos kapu-alj alatt a lépések zaja... gyermek-nyöszörgés is hallzott. Aztán csendesség lett.

II.

Reggel mind sirt az a sok cseléd. Miért? Lilist megölelték s igen sajnálták. A bába néni ezt mondta:

„Kedves kisasszony! Új testvérkéjeért sem merek felelni, miért is kötelességem e szomorú pillanatban a keresztelésre gondolni. Minthogy azonban a Nagyságos ur nincs jelen s én nem vállalhatom magamra, hogy nevet adjak a csecsemőnek, szíveskedjék megmondani, kinek kereszteljük?“

Igazán ilyen roppant kérdést nem tett fel Lilinek soha senki. S mind sirtak körülötte. Már most ő mit mondjon?

„Kérdezzék meg mamát“ — rebegette.

Arra viszont még jobban sirtak s Lilinek is — bizony! nem tudta mért — de megtelt a szeme és reszketett az ajaka.

Lehetetlennek tartom, hogy a büszke és hű ember szenvedélye elegendő táplálékot kapjon egy olyan világban, a mely különböző társadalmi osztályokból, sokféleképpen gondolkozó emberekből áll mint a miénk. Mindenkinnek meg van saját önérdéke, a mely szerint bennünket meg szokott itélni, a nélkül, hogy tekintettel lenne mások jó tulajdonaira, érdemeire.

Csak azért tetszünk neki, mert ismereteink, társadalmi állásunk, cselekményeink reá nézve előnyösek.

Innen van az, hogy senkit sem kényszeríthetünk arra, hogy rólunk úgy ítéljen, a mint mi akarjuk. Kisebbit, ócsárol a világ a sirig, néha azon túl is, jogosan vagy jogtalanul; megakadályozni azonban nem tudjuk, hogy az érdemes cselekedetben mások az időszerűtlen, ferdét, kétértelműt fel ne találják és keressék.

Az ember természeténél fogva hajlandóbb szigort, mint elnézést gyakorolni; jobb szívvizsgálja gyengeségeinket, mint emberi tökélyünket. A nagyra való mindenütt akadályra talál és ezért sokszor rossz kedvű, hacsak könnyelmű természete meg nem óvja őt ettől. Küzd a világ tetszéseért; inkább hódítani akar, mint megnyerni. Nem kíván-

A nap mosolyogva nézett be, a virágok virágoztak az ablakban s a cicza dorombolt a nagy asztal szegletén. De a szoba rendetlen volt és szokatlanul zavartak az arcok. Lili felült az ágyban és várt.

Elszédtek mellőle és senki se segített neki. Hát felkelt magától, igen szeretett volna sirni. A mama széke ott az ablak mellett üresen állott. Még karján feküdt a kötés, a mint tegnap reggel hagyta; és a gyapottas kosárka és az összegyűrt zsebkendő. Ott ült és nézett végig a széles úton. Lili a székhöz tapogott, felvette a kötést, megnézte, letette!

Nagyon szeretett volna kiáltani az anyja után valamiért, de nem mert. Akkor figyelemre méltó hangot hallott. Vékonyka kis nyöszörgés szűrődött ki a belső szobából. Mutató ujjacskáját az orrához tette, kissé meggörbítette a fejét és hallgatódzott. Mosolyra ingerelte az a hang.

De a bába néni ismét kijött és terhes gondolatoktól üzetve dobogott le s fel.

„Magamtól tegyem-e, kedves kisasszony, magamra vegyem-e a felelősséget? No csak mondja, hát rám akarja-e háritani? Bizonyosan vannak családi nevek; ezekből szíveskedjék választani...“

Behozták a reggelit s a nehéz bajtól szenvedő hölgy mohón látott hozzá. Bár fáradtságába került a beszéd a sok kalács miatt, de a saját keserveit látván legnagyobbaknak a világon, panaszkolta folyvást:

„Ha itt volna a Nagyságos ur, nem volna baj, de hogy is megy el ilyenkor? Egy holnapjánál is több, hogy oda van, ugy-e? Már most ki vegyen itt magára holmit? Tán volt valami kedves kisasszonyka közöttük, hogy elment? Hiszen nekem megmondhatja, mert ha bennem se lehet bizni, hát kibe lehet akkor? De nem tud semmit, ugy-e kedves? Nincs is semmi bizonyosan. De a temetést ki igazítja most, mert látom ez a sok jó barát még erre se nézett, pedig rég megvirradt már! Úgy van az a jó barátokkal. Hát a keresztelés? Mi?“

Lili rá sem hallgatott. Ott ügyelgett az ajtó körül s minden figyelmét az a nyöszörgő gyermekhang foglalta el.

„Szeretném látni azt az izét“ — sugta a belső szobába menő szobaleánynak.

„A mamát?“

„Nem, a kis bubát.“

Az ajtón át a mamát lehetett látni. Az ágyban feküdt és aludt. Örökös álmot. Az álla fel volt kötve és arcának színe, mint a hó. Még sokkal szebb volt, mint máskor, mert nem sirt. Szemehejáról lefutott a vér, ajkai elszintelenedtek.

Azon este óta soha sem volt ilyen csendes. Csak mindig sirt és sohajtott. Ott benn történt valami a nagy szobában, de azt Lili nem értette. Az apa soha úgy nem beszélt:

„Itt hagylak — mondta — gyalázatos vagy. Megcsaltál. Így nem kergetlek el. Én hagylak itt. Gondoskodj magadról hogy itt ne kapjalak se téged, se azt a — azt a rongyot, a kit a világra hozol... Szerettek, kényeztetettek... e tiszta házat meggyaláztad...“

És elment. Mind várták. Lili akkor megijedt tőle, de ő is várta. A mama sokat sirt, most alszik. Lili szeretné megcsókolni.

S a mint ott ügylgett, a szobaleány valami gyönyörűsége portékát hozott ki. Ez egy gyermek volt. Aligha nagyobb mint Etelka a főbuba az Elemér felesége, de sokkal szebb. Haja nines akkora, mint Etelkának és csak egy csipke-főkötő van a fején, de a szeme hogy ragyog. Az ajaka mozog, magától mozog; a keze jár, magától jár. Homlokának bőrét felrancia, hunyorit szemhéjaival és magától sir...

„Szép ugy-e?“

„Gyönyörű, gyönyörű.“

„Minek nevezzük?“ — kérdezte a bába néni.

„Nekem adja néni?“

Lili megezirogatta s igen szerette volna megcsókolni. A bubaházba a hársnyszékbe ültetné; főzne neki magyaró-héjban tortáta morzsát, édes jó ezukorkát.

„Hívjuk „Etelkának“, kérem hívjuk Etelkának, de legyen az enyém. Én magának ajándékozom az én Etelkát. Na jó?“

A szobaleány letérdelt, Lili hizelegve hajította rá fejét a nyöszörgő apróságra. „Édes Etelka“ — sugta és igazán rá nézett a csepp, eleven szemeivel...

Ott minden derült volt. Ez a kis bizonytalan élet eltakarta azt a nagy megmásíthatatlan halált.

„Hívjuk Etelkának.“

Jött a doktor ur nagy zörögve:

„Maga lesz Lilus ezután az anyja a testvérenek — mondta.“

Jöttek az ismerősök. Mind sajnálkoztak Lilin

s mind meghagyták neki, hogy jó legyen s a cseppnek anyja legyen...

A szobákat besötétítették s a mamát felelő-csomagták. Ő még mind aludt. Jöttek a néni. Nézték a hideg szép asszonyt s egymáshoz hajolva sugdosdtek. Mindenféle kérdéseket intéztek Lilihez, dicsérték a szobák gazdagságát, a mama szépségét s azt mondták „már most maga lesz édes kicsikém itt a mama.“

Hát hová viszik az igazi mamát? S mert némi sirtak, Lili is sirt, sirt igen keservesen. Mindazonáltal ott volt az új Etelka a gyönyörű, a kit Lilinek adtak. Melléje lopozott minden perczben s nézte, czirókálta. A világ minden más játékjánál szebb, kedvesebb ez... A Jézuska küldte, pedig karácsony sincs.

Aztán jött a plébánus és más papok. Énekeltek, sirtak. A plébánus azt mondta: „Te tiszta lilium, kit letört a halál, kinek lelked boldogan repül az Ur angyalainak fényes serge közé oh elhagyott magzatidért könyörögj...“

Aztán elvitték.

Hová?

S... CS TERÉZ EMLÉKE.

(Nov. I. 1884.)

Teréz! Te víg, nyájas teremtes,
Hajlékony, ékes, ezédrus-ág!
Hogy élted úgy kettétöröressék,
Hittem-é a bús csodát?!
Átok gyanánt, fényes nyomorban
Hány gaz vihog fenn föld fölött,
S neked lenn kell porhadni holtan
E szennyes por-sátor mögött.

A domború, márvány kebel, váll,
Silphid derék, rózsás karok,
A hódító beszédű szempár,
Igézetes idomzatok,
Szellem, kedély, szárnyas tekintet
Mely visz, ragad hol átsuhan,
Mi égi üdv-, gyönyörre intett:
Eldulva mind e hamuban...

„Teréz meghalt. December kettő.
Nyolczszáznyolczvan. Húsz évet élt.“
Élt, halt: lement. Mily semmi lett ő,
Ki egy világnál többet ért.
Élt, halt: lement. Csak mint akárki,
Csak úgy mint más, egy pusztá szám,
S szemünk egymást nem fogja látni
A lét örök hullámlatán...

ja azt, hogy szeressük, hanem hogy hódoljunk meg előtte és ezt oly merészen pöffeszkedve nyilvánítja, hogy inkább elidegenit, mitsem megnyer.

Ily ember nem méltó a becsülésre, mert ki akarja erőszakolni nagyrabecsülésünket. Meg kell tehát őt aláznunk, vagy legyünk közönyösek iránta, a ki előtt úgy is csak azon becesel birunk, hogy imádói kíséretét szaporítjuk.

A ki nem sokat törődik becsületével, igen büszke személyes tulajdonaira. kevés tekintettel van mások iránt, előny, haszon után kapkodik, — ily ember a legtöbb esetben rossz kedvű és ennek káros befolyását — mintegy büntetésül — át kell érezze, szenvedje. Ellenben az, ki nem nagyragyogó, érdemeit nem hangoztatja tulon tul, személyére nem hű, nem féltékeny; hanem émbertársát erényeiért szereti, nem pedig azért, hogy őt nagyrabecsülje, előnyben részesítse; ily ember rendszeren vidám kedélyű s ha szenvedés, betegség nem zaklatja — ritkán rossz kedvű.

Van a rossz kedvűnek egy más forrása is. Igen sok, talán a legtöbb embernél e baj csupán testi. Egészen testétől függ, annak uralma alatt van, mint egy gyenge férfi önféjű nevének kormányja alatt.

Minden kis, aggályosnak tetsző változás, melyet magán észrevesz, a vér tulságos felhevülése, minden kis fájdalom a legnagyobb mérvben nyugtalanítja, felharagítja s elkedvetleníti. Reszket, ha hideg levegő éri, fél a meleg napsugártól és leirhatlan féltelmet érez az időjárás és légkör minden változásánál. E szerencsétlen igen gyakran csak képzelődésében beteg; sokszor azonban valódi ideggyengeségben szenved és ilyenkor teljes részvétünket megérdemli.

Ha a test belsőleg szenved, ha egyes részei mintegy kedvetlenül végzik működésüket, ha a levegő, külső életmód zavarólag hat reá, nem csoda, hogy lelkünk borús, kedélyünk levert lesz, mert hisz a lélek szorosán összefügg a testtel s a lélek betegségei rendszeren a test betegségeinek következményei.

Ily kedvetlen állapotban képtelen az ember vidám hangulatra s ha meg is kísérti, hogy jókedvű legyen, nem tart az sokáig, mert a test kellemellen befolyását a lélekre nem tudja megszüntetni. A rossz kedv e nemét, mely betegségből, ideggyengeségből származik, rossz fajának lehetne nevezni, mert nehezebben gyógyítható minden más bajnál, lassanként szokássá válik és ezáltal majd-

E dől kereszt, fakultan, árván
Mutatja még édes nevét;
Egy pár rükerez bólogva, sárgán
Jelöli még nyugvó helyét;
De év se kell, kereszt lemállik,
Sirhant heroskad, elsimúl,
S lény nem jövend gondolni rá itt,
A félvilág millióiból...

E léczdarab, fejéhez ásva
Rajt e fagyos, szürkült betűk,
Mint törhegyek jég villogása
Fejembe csap lelkebe üt...
Ugy sirhatnám: jóságos isten!
Hát nem tudod — hisz' ez Teréz.
Hát ő: mint más... különbség nincsen?
De könny, de szó szivembe vész.

Nem volt arám; alig barátnóm;
De végtelen kedves nekem!
Hass át e zord, setét határkőn
Könnyem hevén fort énekem,
Süket csöndjét zsonogd keresztül,
Melengsd át hült hamvait,
Egy perczre tán örömbbe rezdül:
Megérzi, hogy én jártam itt...

E. KOVÁCS GYULA.

A KIK CSÓK ELŐL SZÖKNEK.

— Novella a gesztenyék hazdjáról. —

Irta:

DEÁK ALBERT.

tt, hol a gesztenye erdők sátor virága nyit; — ott, a hol a Tajó, mint a megolvadt arany hullámszik tova, gőzölögve az izzó nap alatt, magos két martja közt; ott, s akkor, mikor szerelmes lovagokról, kik bogárszemű ereol-hölgyeket szerettek, énekel Camocus — akkor...

Teréza, Salomo kertész leánya, ott ült a csurgónál, Almaviva gróf parkjában, hársfák alatt, a hársak illata olyan édes — zöld pázsiton, melyből virágok nőttek és jószagu füvek, s piczi formás lábait, ruháját felhajtvá térdig, a hús forrásban locsolta. Senki szebb, rózsásabb lábakat nem láthatott, varga rá cipőt nem mért, mint a milyenek a Terézié voltak. S olyan helyes volt az egész leány. Vidám és üde, mint egy felig nyílt rózsza, könnyű és fehér, mint a galamb. S a mint

nem minden hatalmat elveszítünk magunk felett. A lélek belső nyugalmát, az erők egyensúlyát meg-ingatta a test e szomorú állapota. A lélek a vi-gasztalás hatalmát elveszítette, elveinkkel homályos érzelmek játszadoznak, félünk attól, a mi bennün-ket meggyógyítana, futunk az emberek elől, feketén látunk mindent s a föld, az egy szomorú ma-gány, hol kin az élet; fájdalom! számtalan példa bizonyítja, hogy ily szomorú állapotban igen sok ember csak a halált tekintette megszabadítóknak s ragadott fegyvert önmaga ellen.

A rossz kedv jésztőnkaira nagyban befoly az étel, ital és a kőj mértékellen élvezete, mert ez a mértékletlenség az idegeket rohamosan gyengíti s az emésztő szerveket tulterheli. A legtöbb ember, különösen az, ki ülő életmódot folytat, szellemileg sokat dolgozik, evés után rendszeren oly rossz kedvű, hogy attól meg nem szabadulhat.

Nem egy embert ismerek, ki ilyen állapotban nem az, a ki volt, szive ismert jósága mellett, egyik szivtelen itéletből a másikba esik s rossz kedvét igen nemtelen módon nyilvánítja. Végre izgatott, keserű szemrehányást tesz, mit meg nem érdemlünk, oly eszméket gondol ki, melyek felett ő maga később megijed, megbán.

CZIRJÁK ALBERT.
(Folytatása következik.)

ott ült a fűben, két karát is a vízbe merítve s nevetve szembe képével, a mi ott játszott a vízen, gondatlan volt, mint az őzike, vagy mint a napsugarak, a mik vidoran szökeltek egyik hárs levélről a másikra. Tán még ott valahol, itt vagy ott a levél közt madár is énekelt, de azt nem hallotta ő, sem a gyikot, mi mellette szaladgált nem látta, sem a szitakötő párt, mely a víz felett bolond táncot lejtett.

Ostoba pár faczipője, kék harisnyái ott heverték, nagy burján lapik árnyékában. Korsója is ott volt nem messze.

Egyszerre csak kiüti magát két nyulánk agár, egy fehér, meg egy tarka a bokor közül; a tarka se rest, felkapja az egyik faczipőt s szalad vele, a fehér utána. Tréfás állatja!

Teréza ijedten látja mindezt, s valami durva kacagás a vért arczába hajtja.

Jókedvű lovagsereg toladodik az úton előre, elől fehér lovon Almaviva gróf, a vén hidalgó, mellette Piko, hű szolgája s vidám solymárok

Teréza fel sem ránthatta idéllen cipőit, úgy lepték meg. Almaviva gróf nyájas öreg ur volt, finom, édeskés, gavalléros mosolylyal kért tőle egy ital vizet, a mi azelőtt husz évvel még hódítónak lett volna mondható, de most nem illett vén, aszott arczára és inkább hideglelés volt, mint kellemes.

Teréza, mivel szégyenlette, hogy így lepték meg, mondom láng vörös arcczal állt a gróf előtt, ügyetlenül s zavart tekintettel nyújtotta át korsóját a magas idegennek. Természetes, a szégyen és a zavar, sőt az ügyetlenség is olyan jól állott neki, a mint egy szép kis paraszt leánykának csak állhat. Ő hű is volt és bizonyára tudta, hogy ügyetlenség is látszik, ép azért bosszantá, hogy a gróf, Piko, sőt a csatlósok szeméi is mind rajta pihentek s mindnyájának ajakán mosoly volt.

„Nem illik nevetni!” — mondá halkán s szemébe könyvek szöktek és mindkét kezét mellére szorítá, mert azt hitte, mindjárt szétreped. Almaviva gróf kísérőire tekintett, hogy azok ajkán elhalt a kacagás s aztán kegyesen leszállva lováról, Teréza mellé lépett s azt is megkérde, ki ő és minek hívják?

„Az apámé és az anyámé vagyok. Apám Salomo, az udvari kertész, anyám pedig a felesége és én... én... Mi köze hozzá?” — válaszolt sebesen s korsóját felkapva eltűnt a bokrok közt egy pillanat alatt. Lépése alatt még a fű sem hajlott meg.

Almaviva gróf egy kevéssé meg volt ütődve s kerekre nyílt szemmel tekintett utána. Piko kacajra fakadt, a csatlósok pedig bajszukat pödörték és nevetni vágytak.

„Nyeltes kis bosszorkánya!” — mondá Piko.

„Se baj! Tetszik nekem!” — kiáltott fel a gróf s míg a nyeregbe segíté szolgája, folyton azt ismételte: „Tetszik nekem!” sőt még azután is. S valóban megtetszett neki.

Bármilyen furesán hangzik még nekem is ez a dolog, az életes Almaviva gróf vén szíve megmozdult.

Csodálni lehet! Régen volt a gróf fiatal, van annak vagy négyszer tíz éve, hogy élete pillangós évszaka, tavasza virult. Hogy az Alcazar fürdő termeiben Fülöp herczeggel együtt tették a szépet a toledói menyecskeknek. Csak meg kellett akkor kérdeni a toledói férjeket, ki ő és fogaikat mindjárt megmutatták és ökleikkel fenyegették a királyi mulató lakot. A gróf urnak nagyor vidám élete volt a fiatal princez mellett; kinek kebel-barátja: jobb keze volt s ez a jobb kéz először mindig megölelte azt, a kit a herczeg meg akart csókolni — azután.

És ennyi szerelem közt Almaviva gróf mégis agglégény maradt.

Az udvar bogárszemű dái, kivált az éltebbek, még most is rebegnek valami mesét. A gróf tizenhat éves koráról, egyszerű, de kellemes polgárleánykáról és az Almavivák gőgjéről, mi kegyetlen ellensége volt a maisallianzenak. Rebegik, hogy a dolognak tragikus vége volt s hogy a szép Marittát bosszorkánysággal vádolta volna az inquisitio s átvitte volna a tűzpróbán. Természetes, nem volt ártatlan a szent...

Elég az hozzá Almaviva agglégény, de gazdag és gavallér maradt, kiért az udvarnál több szent alávetette volna magát a tűzpróbának szívesen. De ő hideg maradt, kihűlt, úgy látszik, egészen.

Hallottam valami példaszót a vulkánról, melynek hó van a tetején. Nó az ilyen hegyek rendszeren vének és kopaszak, hát ilyen lehetett Almaviva gróf.

Most egyszerre füstölni kezdett és nagy veszedelem fenyegette a környéket.

A természet játékos.

Ez az Almaviva gróf vén volt, mint az avas pergament s arca is olyan sárga és aszott, görnyedt melle s néhány ősz hajszála épen nem fiatalosak, köszvényes lábait bolyhos szőnyegbe takarta, fején hálósipkát viselt — és mégis, másnap reggel apródjának a következő álmát beszélte el:

„Pikó! Hosszu menet közepén, négy fehér ló-tól vont kocsiiban ültem. Mellettem hófehér ruhában, myrtus-koszorus tündér-szép hajadon, fejét vállamra hajtva. A menetet trombitások csapata vezette, kék-fehér csikos ruhában, utánuk a tánczosok jöttek, hat leány, hat fiu, kezökben dobbal s lejtették a mayolitanát. Utánok lovasok, bokrétaival, tollal, esinos barettájukban, végül urak és hölgyek. A fogadalmi templomba tartánk, de mielőtt odáig értünk volna...”

„Szerencsésen fölébredt excellenza!” — vágott közbe a ravasz.

„Nem a! Megjelent egy fekete lovac...”

„Gondolom az ördög!” — vélte Pikó.

„A pokolba vele Pikó! Haragd meg a nyelvedet mikor én beszélek! Tehát megjelent —”

„És el is tűnt. Nemde?”

„Hallod-e Pikó, nem tűnt el, de istenemre elveretlek, ha szólsz, a mikor senki sem kérdez. Tehát figyelj! Megjelent; kardját a templom ajtó lépésőjére tette...”

„De aztán mégis csak eltűnt?”

„A menyköbe, csakugyan eltűnt aztán, de nem volt mód azt a kardot felvenni onnan és így nem is juthattunk be.”

„Keresztül kellett volna lépni! Én azt tartom!”

„Most fejtse meg nekem, mit jelent ez álom?”

„Hogy mit jelent? Nagymamám csakugyan járatos volt az álmoskönyvben, szerencsétlen én! nem ismertem őt. De azért magam is értek egy kevéssé a bosszorkány tudományhoz. Hát ez excellenza azt jelenti, hogy az ön kertjében ezentúl a barack tavaszszal érik és őszzsel virágzik.”

Igy szólt Pikó s hirtelen felrántva az ajtót, künt termett a folyóson, Almaviva gróf pedig utána dobott egy velencei kristály kandelabert, az pedig ezerbe tört, hogy cserepét Hamupipőke galambjai se bírták volna összeszedni.

Hanem azért nem haragudott meg reá. Piko kedvence volt, a kinek sok szabad, a miért másokat a gróf ur megszokott botoztatni. És ez érthető. Volt ebben a fiuban valami a sátánvérből, a mi uralkodni szokott a gyöngye emberen. Tulajdonképp nem volt egyéb, mint egy félvérű fattyu, mór anyától, spanyol apától született, attól összeérő

szemöldököt, mandula szemeket, forró vért, ettől finom testalkatot, büszke daczot örökölt. És Granadában küzdött a szabadságért; ezért cserébe rab-ságot kapott. Deli természetért az a szerencse érte, hogy a madridi czirkusz viadorai közzé sorolták. Pompásan kezelte a kést, azért a chulo, alquazilo, bauderillo és espada fokozatokon hamar emelkedett. — Ott, a czirkuszban szerette meg Almaviva gróf s szolgálatába fogadta. És a grófnak ép úgy jobb keze lön, valamint ő egykor a Fülöp herczegé volt.

Pikó csak egy lányt bolondított, kiről a grófnak nem volt tudomása. Maritta volt ez, egy szép toledói lány, csillag a kreol nők között is, a kikről mondják, hogy minden asszony közt leginkább tudnak szeretni. Ez a lány szerette hévvel a mór fiut, a hogy a kreol nők szeretnek. Édes ajakával úgy tudott csókolni, mint a vámpir, hogy a vér serkedt alatta. Piko sajnálta volna ezt a szerelmes leányt felajánlani az ő urának, mint a többi szeretőjét. Inkább keresett másokat számára.

(Folytatása következik.)

A B Á N Y A T I S Z T.

Dráma 3 felvonásban.

Irtá: *

(Folytatás.)

VI. jelenet.

Andor, Ella, Kálmán.

Andor (a bányából, nyugtalanul néz a zúzó és karám felé s aztán elmélyedve.)

Még nincsen itt... Ah, hogyha itt se kap!... (Megáll a háttérben s gondolkozva közeledik.)

Kálmán.

Én pap vagyok, de higye meg, kisasszony, Ha nem volnék és nősülhöm lehetne: Feleségemnek egy se kén' soha. A kinek ilyen fráter udvarolt —

Andor (meglátja őket.)

Szent isten! Ella és barátom —

Jól látok-e vagy káprázik szemem?

Itt s ép e pillanatban?... (még egyszer nyugtalanul széttekint s feljök közeledik.)

Ella (meglátja.)

Andor, ah! (Kálmánhoz.)

Édes barátom, csak kimélje őt!

(Felállnak s hozzá sietnek.)

Andor (gyöngéden megöleli.)

Ellám, édes, jó Ellám!

Kálmán.

Csak csöndesen, hogy fel ne tűnjetek!

Andor.

De hogy vagytok ti itt?

Kálmán.

Teérted! Értetek, barátom!

Andor.

Az istenért, mi baj?

Ella.

Még semmi, édes Andorom, de —

Andor.

Ne rémitsetek!

Kálmán.

Légy nyugodt!

Sétálni jöttünk és veled beszélni.

Már úgy is oly rég nem találkoztok —

Andor (az Ella kezét gyöngéden megcsókolja.)

Szegény szerelmes angyalom!

(még mindig nyugtalan.)

Ella (szeretettel hozzá simul.)

Édes, jó Andorom!

Kálmán.

Már azt hívők, soh' sem kerülsz ki

A föld alól —

Andor.
Megszokta lelkem már a föld alatt!
A napvilágra Ella lelke hoz csak.
Mit is keresnek én itt, hogyha te,
Édes szerelmem és te, jó barátom,
Nem volnátok a földön?
Kivületek csak lenn a szellemek
Szeretnek engem; ott az én világom
A feneketlen mélységek szívében,
Hol nem keserit senki, semmi —
Ella (édes szemrehányással.)
Mindig ilyen levert vagy?
Hát így vigasztalsz engemet?
Andor.
Bocsáss meg, édes jó szívem! (Kezet csókol.)
E kézéért
A világot is szétrobbantanám,
Csak a világon atya, az ne voln!
Kálmán.
Igy, így barátom! Így szeretlek én!
Ilyen kitartás győzelemre visz,
Bár a világon atya is marad.
Ella.
Atyám is enged, meglásd Andorom!
Andor.
Atyád? Ne bántsd! Csak te maradj enyém!
Ella.
És én örökre a tied vagyok,
Ha az egész világ közénkbe áll is!
Ereimben a te véred foly; szívemnek
Hő dobbanásit te kormányozod —
Oh, Andorom, hisz úgy szeretlek!...
Kálmán.
S e szerelem lesz védő pajzsotok —
Andor.
Te nem tudod, barátom, hogy mi kín:
Szeretve lenni tisztán, égeitlen,
Olyan önzetlen, oly nagy szerelemmel,
Milyenek mása nincs a földtekén;
Viszontszeretni örülten, rajongva,
Viszontszeretni — s mindezek daczára
A szerelemnek minden üdviből
Kizárva lenni. — Oh, ez állapot!
Szívedben ég a tantalusi szomj,
Előtted ömlik vágyaid patakja,
Lehajlanál a gyöngyöző habokhoz, de
Prometheusz bilincse kötve tart —
Úgy érzem olykor, hogy szívem e kint
Tovább nem bírja, megszakad...
Ella.
Oh, Andorom, ne szólj így!
Andor.
Bocsás meg lelkem oltárképe! Oh,
Hiszen tudom, hogy te is így vagy — így...
De... elfeledtem. Megbocsátsz, ugy-e?
Ne félj! Kerüljön bármibe, de téged
Megszabadítalak... Életre, meg!
Kálmán.
Ép azért jövünk —
Andor.
Hogyan, miért?... De hát mért nem beszéltek?
Kálmán.
Holnap — tán tudod is? — nagy ünnepünk lesz,
Az Ella atyja névnapját üli —
Andor (magában.)
Holnap... itt!
Kálmán.
Mind ott leszünk...
Andor. (fájdalommal.)
Csak én nem!
Kálmán.
De ott kell lenned néked is —
Andor (megütközve.) Nekem?
Kálmán. Igen, neked —
Andor.
Az nem lehet! És én nem is leszek!
Hontfutó (ki a bányából s átmegy hátul a színen.)
Ella.
Azt mondod, ugy-e, hogy szeretsz? S miattam
Nem tennéd ezt még se, szólj?
Andor.
Szeretlek, úgy van; de te is szeretsz —
S ha ez is úgy van: nem kívánhatod...
Magad tudod legjobban, hogy atyád

Mily kiméletlen volt irántam. Én
E megaláztatást nem feledhetem.
Ha négy szem közt történik az egész,
Tán megbocsátnék és feledni tudnám,
Mert, a ki tette, az — a te atyád...
De így!...
Ha csepp önérzet van lelkemben, én
Házába többé bé nem léphetek!
Ella.
Nemesak az én atyám,
De főnököd is, a kitől jövőd.
Jövönk függ...
Andor.
Igaz, hogy főnököm is ő s jövőmre
Tán elhatározó befolyása van —
De mindegy! Volnék rabszolgája bár,
Kit egy intése más világra küld,
Vagy más intése bibortronra ültet:
Még sem aláznam meg magam soha!
Kálmán.
Hogy megalázd magad, mi sem kívánjuk,
Kibékülhetek ti e nélkül is...
Andor.
Az nem lehet! Ó bántott engemet...
Kálmán.
És mégis meg kell lenni mindenáron!
Ella e nélkül soh' se lesz tied...
Figyelj!
Először is én biztosítalak:
Heveskedését rég megbánta már,
Sajnálátát is kifejezte nekem.
S bár nem mondotta: úgy tapasztalám:
Hajlandó, sőt kész a kibékülésre.
De azt, megengedj, csak nem várhatod.
Hogy ő menjen tehozzád, az idősb,
Hogy ő kérjen tőled bocsánatot,
Ki főnököd is s így feletted áll...
Andor.
Hát én menjek talán?...
S felettem áll?... Igaz!
Hisz a világon így kell lenni mindig.
Tapossanak le mint az utca férgét,
Vágják szemedbe a gyalázatot;
Nevezzenek hitványoknak, szemtelennek,
Vegyék el minden jogodat s mi rongyos
Éltednek tán egyellén üdve volna:
Lopják el tőled jogtalan kezekkel —
Te türd! Hisz az, ki ezeket teszi,
Feletted áll, felédbe emeli
A rang, a pénz és isten tudja mi...
Ella (magában.)
Ah, istenem!
Andor.
Nem úgy, barátom! Én ember vagyok,
Embernél semmit el nem ismerek,
A mi amannak jogot adna, hogy
Haszontalan porszemnek nézzen engem,
Melyet naponta lábával tiporhat!
S ha annak néz: legyen, de akkor
Magam is annak nézem őt csupán!...
Ella.
Ah, Andor!
Kálmán.
Sötét üveggel nézed a világot.
Te megvetsz mindent, a mit követel
A józan ész s a társadalmi rend.
Légy ember is; de légy úgy is, miként
A társadalom ezt követeli —
Földön e nélkül boldog nem lehetsz!
Andor.
A józan ész, a társadalmi rend...
Mondod? Mi az a társadalmi rend?
Hatalmasoknak képzelt jogai;
A gyengébbeknek örök jogtalanság;
Palota, melyet részegen teremtett
Valami agynak vaksi képzelése,
Tele kufárral, dözsolóval a
Hatalmasoknak minden rétegéből...
És ezek aztán azt hiszik, hogy az, ki
Velök tombolni nem tud, nem akar:
Egyedül arra van teremtve, hogy
Parancsuk lesse, érettek leheljen...
Ne szólj nekem a társadalmi rendről!
Én azt teszem, a mit szívem sugall;
Az ész jogát én el nem ismerem;
Ennek világa melegít talán

S ha pillanatnyi vágyaid betölti,
Pirosra festi olykor képedet:
De boldogságot nem teremt soha!
Az ész világa téli nap csupán, mely
Hideg sugáru fényt lövel reád
S míg azt hiszed: melegít — megfagyaszta.
Más nap az én napom! Nekem
Arábiának lángözönjé kell,
Mely szikrázó, tüzes lehelletével
Felolvaszt mindent s vakítón ragyog.
Nekem a szívnek napja kell!...
Kálmán.
Szívről beszélsz s teneked nincs szíved!
Ella.
Andor, te nem szeretsz! Ah istenem!
(Erőtlenül a padra ül.)
Andor (megdöbben.)
Én? — Tégedet?
Ne mondd ki többet ezt a szót, ne mondd!
Méregbe mártott gyilkoló vasa
Ezer darabra tépi szívemet!
Ugy-e, nem így akartad mondani?
Ella.
Nem, nem! Te engem nem szeretsz
S nem is szerettél, hogyha így beszélsz!
Kálmán (komoran.)
Igaza van. S bár fájna a csalódás,
Magam se tudok már mit mondani...
Andor.
Én nem szeretlek, én?
Hallod te nap a szédítő magasban,
Ki lángodat e perczbe ránk zúdítod —
S te isten, a ki ott felette trónolsz?
Azt mondják, hogy én nem szeretem őt!
Ah, adj erőt szíveknek alkotója,
Ki őrszemmeddel tüzbelsőmbé látsz!
Csak pillanatra, míg meggyőzhetem;
A mig eléje öntöm lelkemet!
Vagy nyujsd le rám sustorgó menykőved,
Hogy széltiporjon mint a porszemet!
Bontsd meg agyamnak égő szálait,
Hogy gondolkodni, érezni ne tudjak...
Én nem szeretlek?... Ah!
(Küzdés után.)
Nem, nem! Bár ajkad ejté is ki ezt,
Nem szíved mondta, ugy-e végzetem?
Nem, nem! Hiszen te ismered szívem;
Tudod, hogy benne minden érzem,
Vágy, szenvedély és minden kis lehellet
Csak éretted van, éretted csupán!
Téged imádlak a nap fényiben,
Mely forrósága izzó melegével
Rám ömlik s halvány arcom égeti.
Te szólsz nekem a madarak dalában,
Kik reggel, este itt üdvözlenek;
A himporos virágok illatában
A te szíved jóságát érzem.
Ez óriások (a hegyekre mutat) szédítő fenekén,
Hová soh' sem jut egyetlen sugár, csak
A bányamécsék remegő világa.
Mitől az éj még rémesebbre vál:
Ott, a leomló ércfalak között
Kölabyrinthok rejtekébe veszve,
A titánokkal küzdő emberek
Zakatoló, sejtelmes műhelyében,
Hol elfeledve ember és világ
S a földi lelkek egyetlen vigasza,
Még a remény is, haldokolva jár; hol egy
Véletlen omlás semmivé tehet:
Ott is szüntelen csak te vagy velem,
Lelked hatalmát ott is érzem;
A te szemed világit a sötétben,
Az üregekben kezeid vezetnek.
A kalapácsok bús ütésiben
A te szívednek dobbanása reszket,
Te törölöd le veritékemet,
Te adsz hitet, reményt a felvilághoz...
S ha elcsigázva, e világra érek:
A lombos erdők tisztá, lágy lehelével
Te simogatsz meg búsan, édesen;
Az ingó fűtők titkos rejtekébe
El-elmerülni a te lelked int;
A fű zsongása, a levél beszéde —
Szerető ajkad zendülése mind...
S ha ajkidról egy hang is cseng fülembé
Édes gyönyörbe merül el szívem
S fölrepülök egy boldog végtelenbe,

Melyet a lélek sem lát, csak hiszen!
S e végtelenbe, e mesés világba,
Az édes kéjtől összeresszenek,
Mint a remegő lótszlevelek
A déli szellők mámoros leheben —
Azt gondolom, hogy nem is vagyok ébren,
Hogy nem is a te hangod az, hanem
Bús csalogánydal rózsáligeten
S bele, hol minden kis virág s fű: szem-fül,
Szelid tündérek lágy zenéje zendül —
S mint a hívő, ha csöndes völgy felett
Magános zárda kis ezüstharangja
Bánatos hangon ünnepet csilingel:
Elfeledek az élet küzködését,
Leborulok ah! és imádkozom... (Leborul
Ella elé.)

Hontfutó (vissza a bányába.)
Kálmán (félre.) Szegény fiu!
Ella.

Oh, Andor, Andor, megszakad a lelkem!

Andor (felocsudva.)
Bocsáss meg, édes szerető világom,
Sötét szívemnek gyémántseppje te...
Tudod, hogy olyan különös vagyok!
Azt sem tudom sokszor, hogy mit beszéllek.
Oh... de hidd el azt, hogy
Kimondhatatlanul szeretlek!

Kálmán.
Lásd, Andorom; egyetlen vágyad az,
Hogy egyesüljtek. S te mégis oly
Makacs, erőltlen vagy a küzdelemben!
A helyett, hogy leszállnál a földre
S utána látnál, hogy legyen tied:
Tehetetlenül a fellegekbe jársz —

Andor.
Ne dorgálj ilyen kiméltlenül!
Ezt nem érdemlem...

Kálmán.
Nem dorgálás ez, éppen nem! Csuján
Nevén nevezem meg a gyermeket...
Vagy mire vársz? Kibékülés nekül
Ellád kezét meg nem kapod soha.
S még úgy is...
Ellenbe, hogyha beleegyezel...

Andor.
Mindenbe! Oh csak ebbe nem...

Kálmán.
Szállj a világba; szállj
Közénk, a mozgó emberek közé;
Vedd az életet úgy, a mint van — és
Nem úgy, a mint csak lenni kellene!

Andor. Azaz:
Alkudjam meg a viszonyokkal; és
Annak, ki meggyalázott, mint kivert eb
Hunyászkodással nyaljam talpaít;
Tagadjak minden elvet és hitet meg
Azért, hogy álljon félre az útamból,
Ki vakmerően oda állt... Soha!

Ella.
Te Andor elfelejtéd... (Feláll.)

Kálmán. Örült beszéd!
Ha csak te volnál szóba: most ezekről
Többet egy szót se váltanék veled.
De Ella sorsa hi; itt tenni kell!
Tenni s pedig még holnap mindenáron...

Andor.
Es én teszek is, ha tenni kell!
De holnap, holnap?... Mért e hirtelenség?

Kálmán (magában.)
Már nincs miért továbbra is kimélni;
Ha ez se használ, békiben hagyom
(Fenn) Azért, mert holnap fellép Kempelen —

Andor. Hah, Kempelen!
Ezerre tépem e haszontalant
S a levegőbe szórom csontjait!
Ah, de mit beszéllek? (Ellához.)
Hiszen, te, lelkem, engemet szeretsz...

Ella (neheztelve.)
Ha nem te volnál, a kit szeretek:
E pillanath' nem volnék e helyen —

Kálmán.
Ez mind igaz; s mégis megeshetik...
A kik a dolgot eldöntik, azoknak
Kegyeltje Kempelen...

Andor.
S ti ezt csak most tudjátok velem?

Ella.
Pár napja csak, hogy értésemre jött,
Veled pedig oly rég találkoztam!
S a tisztelendő ur se volt
Azóta nálunk. —

VII. jelenet.

Váriné, Ella, Kálmán, Andor.
Váriné (a baloldali tölgy alá érkezik, a mint meg-
látja őket, magában.)
A legjobb alkalomkor!
(Meghuzódik, észrevétlen marad s minden szóra figyel.)

Kálmán.
Ne vesztegessük most a szót ezekre!
Előbb-utóbb is ez lett voln' a vége —

Andor (magában.) Nagy ég!
Kálmán. Hallgass reám!
A munkások majd este tisztelegnek,
A mint tudod s a mint ez már szokás;
Te vezeted be őket főnökükhöz,
Te üdvözlöd nevükben este őt —

Andor. Én?...
Kálmán.
Igen kollegád, a ki ezt tehetné,
Ép nincsen itthon — és így védve lész
A megszólalások ellen is —

Andor. S ha megteszem?
Ella (örömmel.) Édes, jó Andorom!

Kálmán.
Kiléssük a legkedvezőbb
Pillanatot — ezt biztatók reám
S megkéred őt...

Andor (kétségbeesve.)
Megkérem?... És most?...
És, ha megtagadják?

Kálmán.
Úgy Ella is határozott lesz;
Kimondja, hogy csak te kellesz neki
S kész bármire

Végre is:
Van állásod s megélhetek, ha kell...

Ella.
Semmit se adj, csak kenyeret és vizet...
Tevéled még az éhezés is üdv lesz!
Én dolgozom, én koldulok s ha kell,
Édes gyönyörrel türok el akármit:
Csak ott legyek, temelleted, veled!...

Váriné (Andort feszülten várja.)
Andor (nagy lelki küzdelemmel.) — — — — —
(magában) Ah, megbomlik agyam...
Te nem tudod... Ah rám szakad az ég!...

Kálmán.
Mit nem tudok?... Hát nem felelsz?...
Váriné (arcán az öröm jelei mutatkoznak.)
Andor (hallgat és erős tusát ví)
Ella (határozottan.) Szeretsz, én is szeretlek...
S most követelem...

Hogy így legyen!
Andor (halkan.) Megsemmisülök!
Váriné (magában) Ah, hátha mégis!...
Kálmán. Mit, te most se szölsz?...
Andor (hallgat.)
Kálmán. Andor, mi ez?
Andor. Ti nem tudjátok! Oh ne öljetek meg!...
Ella. E hallgatásod örületbe ejt!
Oh istenem! Miért is élek én?
(Önlektüzdés után.)
Jöjjön, barátom; végeznék... vezessen —
Nincs mit keressünk itt, tovább, ha néki
Több önmaga, mint én és önmaga...
Segítsen!

Azonnal összeroskadok
(Kálmánra támaszkodik s indulnak.)

Váriné (magában.)
Mégis az enyém lesz!

Andor (utánuk rohan.)
Megálljatok! Legyen.
Törpüljön el e homlok büszkesége;
Alázza meg magát e sziv; kaczagjon
Szemembe minden, a mi él, mozog;
Veszítsem el becstütem... Csak azt ne,
Csak azt ne hidd, hogy nem szeretlek —

Guttmann (a karámba megy, miután látja, hogy
vannak.)

Andor (Ellához megy, megragadja kezeit.)
Ellám, szerelmem! Ime, itt vagyok,
Kezedre öntöm tűzlehelletem,
Csókban fűrésztöm lábadat... Parancsolj:
S én, mint a gyermek anyja óhajának,
Mindent teszek, a mit csak te akarsz —
Csak te ne hagyd el, oh csak te szeress!...
(térdre esik.)

Ime, elődbe borulok a földre,
Ruhád szegélyét csókolom s a port,
Melyet tapodsz, könnyemmel áztatom
Engesztelő bünbánatul...
Kálmán. Megérdemelted ezt!

Ella.
Állj fel s legyen hát elfeledve. Így.

Kálmán.
Ki szerelméért ennyit nem akar
Áldozni, az nem érdemel szerelmet —

Andor.
S szerelméért én mindent áldozok,
Meglátjátok, hogy mindent áldozok —

Kálmán.
Most már szeretlek. Így is kell, ha boldog
Óhajtasz lenni —

Andor (magában, keserűn.) Az lesznek!

Kálmán (hallotta.)
Az, Andorom; hanem most már gyerünk,
Nehogy gyanítsák otthon hol valánk —

Váriné (magában.)
Megálljatok csak, én is számítok —

Kálmán (menetközben.)
Andor, elvárom: férfi lész!

Ella (menetközben.)
Isten veled! Légy Andorom erős;
Én az leszek szerelmeddel —

Andor (miután kezét csókolta.)
Eeredj! Vidd lelkem is magaddal!

Ella, Kálmán (el, a merre jöttek; Ficzko utánuk.)
Andor (leverten, üresen visszajő.)

Guttmann (kilép a karámból s közeledik.)
Váriné (ki akar jönni helyéről: de észreveszi G.-t
s visszahuzódik.)

VIII. jelenet.

Andor (egyedül.)

Andor.
Isten! ha vagy fenn az egekben
S van irgalom egy cseppnyi még szivedben:
Te nem nézhetsz részvéttlenül le rám,
Te könyörölsz, irgalmazol nekem!
Nem kértem még kegyelmedet soha;
Nyugodtan türtem büntetésedet;
De most megtörve, esdekelve kérek:
Segíts, irgalmazz, mert megőrülök!
Ne engemet nézz, ne nekem kegyelmezz,
Csak Ellámat ne érje büntetésed!
Vagy, hogyha nincs szivedben irgalom
S engem örökre ostorozni vágyol:
Az ő szivéből tépj ki minden érzést,
Ültess helyette mély utálatot be,
Hogy az se mondja: ismert valaha.

IX. jelenet.

Guttmann, Andor.

Guttmann (előlép.)
Nem ad, a míg a kötvény nincs kezébe —
S a levél se jött...
Váriné (kijön s feléjük közeledik; nem látják.)

Andor.
Ezzel utolsó mécsvilágom is
Kihalt. Mi lesz? Az isten tudja csak!
De nem, nem! Még van egy utolsó:
Hozzá megyek, még kérek pár napot,
A míg a kötvényt megküldik...
(Indulnak mind a ketten.)

X. jelenet.

Váriné, Andor, Guttmann (a karámba megy s
figyel.)
Váriné. Szóljon, itt vagyok...

Andor (meglepetve visszafordul.)... Ön? Itt?

És mit keres ön itt?

Váriné. Önt, Réti ur!

Andor (megvetéssel)

Engem, asszonyom?

S van még szemérme engem fölkeresni?

Engem, a kit pár hitvány száz forintért

Aljas szívének megvehetni vélt?

Távozzon innen! Semmi szónk együtt!

Váriné (megsértődését leküzdve.)

Ön félreértett engem, Réti ur!

Lelkemből irtam, a mit irtam önnek...

Tudom, hogy mennyi tartozása van;

Tudom (hiszen jól ismerem ügyeit!),

Hogy fizetése nem elég reá...

Segíteni hittem...

Andor.

És mindezekhez mi köze van önnek?

Váriné.

Hogy mi közöm van? Édes istenem!

Félév előtt se szólott volna így!

Mikor házamba mindennap bejárt —

Andor.

Eléggé ég is lelkemen e folt!

Váriné.

De hagyjuk ezt! Tudom, hogy kellemetlen;

Önt szeretik s most engemet kerül,

Holott csupán javát óhajtám önnek —

Andor. Javamat? Dicső nő!

Ki tudja, hogy egy szüzi lányt imádok

A tiszta szív minden nemes tűzével

S mégis ázon van... Eh, ne vesztegessük

A szót reá... Gyalázat asszonyom!

Váriné.

Nem így értettem... Ah!

(szenvédő képet ölt.)

Andor!

Ha ön e szív mélyébe látna,

Másként ítélné tetteim felől!

A világ és ön a világ után

Megbélyegez, mert tán könnyelműm élek,

Mióta férjem elhalálozott

S főképp mióta ön is elkerül...

De mondja: tud-e egyebet reám,

Mint azt, hogy házam nyitva bárkinek,

Ki tisztességes s szórakozni vágy?

Ah, hogyha ön is lány lett voln', mikép én,

Kit vén emberhez kényszerítenek

Csupán azért, mert gazdag s biztosítja

Jövőmet; és ez ember oldalán

Kellett voln' élni majdnem három évig,

Mindenkitől kerülve és lenézve

Kizárva minden társaságból... Ah,

Nem törne pálcát ily hamar fölöttem!

Hiszen nekem is van szívem, a melynek

Ép úgy van vágya, mint a többinek!

S mert én e vágyat most elégitem ki,

Mit más korán, lánykorába' tesz:

Érdemlem-é, hogy így megvessenek?...

Andor.

Ön ezt nem mondta soha, senkinek...

Váriné.

S kinek mondtam vón? Ki hallgatja meg?

Az a mulatni vágyó lepkehad,

Mely termeimbe szórakozni jó,

Nem érdemes a szív komoly szavára!

Önt tisztelém közöttük egyedül,

És ön is elment, ott hagyott...

Andor.

Én nem szerettem önt —

Váriné.

Tudom; hiszen ez fájt oly égetően —

Andor.

Ezért kerültem s kerülöm azóta

S azért, mivel szeretek én is,

S mert nem akarnám a világ s az ő —

Váriné.

Tudom, ne mondja! Oh, de higgye meg:

E nő nem fogja boldogítani önt!

Ó jó leány, lehet; hanem szegény

Atyjának nincsen semmije... Mi lesz,

Ha elveszi?...

Andor.

Nem tartozik kegyedre.

Váriné.

Szerencsétlen ő is és ön is!

Andor.

S ön szánna. — Nemde?

Ha önnek ilyen szánó szíve van:

Várjon még egy hetet; s ha akkor

Ki nem fizetem: beperelhet

Váriné.

Nemcsak, hogy várok: el is engedem,

Sőt kifizetem minden tartozását...

Csak...

Andor.

Elég! Távozzék asszonyom!

Váriné.

Ne szóljon így! Ah, édes istenem...

... Andor! Ha önnek egy csepp lelke van,

Nem űz el engem... megszán...

Andor.

Távozzék, ha mondom!

Guttman (visszajön.)

Váriné (eléje omlik.)

Jól van... legyen hát... ne szeress, gyűlölj:

Csak ne taszits el! Én — tied leszek!

Andor (megborzadva hátrál.)

Váriné.

Meggyilkolom, mi bennem érzélem volt:

Szeress, a kit szeretni te akarsz;

Nekem ne jusson lelkedből egyéb

Mint megvelesed! Tűrök, hallgatok...

Csak kedvesed lehessen!...

Andor. (hátra fordul.)

Guttman! Vezesse el ez asszonyt

Megőrült...

Váriné (felugrik; átalakulva.)

Mit? Elvezessen? Engemet?

Hohó, uram! Örült valék, igaz; de

Kijózanodtam most már teljesen!

Ön megvet? Ön lenéz?

Legyen! De én meg tönkreteszem önt!

Mig én lehellek: boldogságot ön

Nem izlel! Érti? Vagy ha izlel is,

Olyan darab epét teszek belé,

Hogy átkot szór még arra is, a ki

Boldogságot teremtett!...

Andor.

Alávaló! Majd töled kérдем azt!

Kifizetlek, ha addig élek is!

Tehetsz akármit, nyomorult!...

Váriné.

Igen? Meglátjuk, mit mond kedvesed

S az atyja s anyja, a kik ellen itt

Ép az előbb...

Andor (dühös mozdulatot tesz.)

Váriné.

Igen, hallottam minden szót, uram;

Majd meglátjuk: ki lesz hatalmasabb,

Majd, holnap este... Adieu! (menni akar.)

Andor (magán kívül felé rohan.)

Megmutatom én neked, gaz rifancz!...

Guttman (visszatartja.) Uram! Az égre!

Váriné (el balról.)

Andor (visszatartodva.) Ah, mi volt ez?

(G. karjára dől.) Vigyen barátom, összeroskadok!...

(Függöny leesik.)

(Folytatása következik.)

Gr. Lónyay Menyhért.

Gr. Lónyay Menyhért, a m. tud. akadémia elnöke, volt miniszterelnök nov. 3-án d. u. hatodfél órakor Budapesten meghalt.

Halála hirtelen, váratlanul következett be. Még délelőtt résztvett egy tanácskozáson, s itt érte agy szélhűtés. Szász Károly püspök lakására vezették be és Lónyay gróf pár órai haláltusa után itt végezte életét.

Nagy-lónyai és vásáros-naményi Lónyai Menyhért gróf 1822-ben született. Jól tanulmányait Pestben végezte és 1843 óta volt a képviselőház tagja.

Itt az ellenzékhez tartozott, de erélyesen küzdött a Kossuth által inaugurált védvámrendszer ellen. 1848-ban, második magyar miniszteriumban, pénzügyminiszteri másod-államtitkár lett. A szabadság-harcz levetése után külföldre menekült, de már 1850-ben amnestiát nyert s visszatért Magyarországra. Ettől kezdve nagy gondot fordított a gazdasági és közlekedési ügyek előmozdítására, sokat tett a Tiszaszabályozás ügyében, vidéken gazdasági egyleteket létesített, azonkívül nagyrésze volt az akkor alakult magyar hitelintézetek megerősítésében. Később erélyesen lépett föl az 1859-ki patens által veszélyeztetett protestans autonomia érdekében. Az 1861-ik évi országgyűlésen az absolutisticus aera financiaiális hibáit és baklövéseit hevesen s ügyesen támadta meg. 1865-ben tagja lett a 76-os bizottságnak és a 15-ös választmánynak, mely az osztrák-magyar kiegyezés tervezetét kidolgozta.

Itt kezdődik Lónyay Menyhért nyilvános szereplésének jelnetekenyebb része. 1867-ben magyar pénzügyminiszter, 1870-ben közös pénzügyminiszter, 1870-ben pedig miniszterelnök lett. Ő felsége már ezt megelőzőleg Lónyayt grófi rangra emelte.

Sok és erős támadásoknak volt kitéve, utóbb még saját pártja részéről is. Kitartóan ragaszkodott positiójához, de ezt mégis kénytelen volt nemsokára feladni. 1872. nov. 8-dikán, a képviselőház egy zájós ülésén, fokozott mértékben támadták meg, s midőn még a Deák-párt bizalmi szavazatát se tudta megnyerni, — decz. 2-án beadta lemondását, mely el is fogadtatott.

A m. tudományos akadémia 1871-ben választá elnökének Lónyayt, ki 1874 óta tagja volt a felsőháznak.

Irodalmi téren is nevezetesebb munkásságot fejtett ki, már 1846-tól kezdve. Nemzetgazd. s különösen pénzügy-politikai munkái feltűnést keltettek.

Horváth Cyril.

A magyar tuományos világnak nagy halottja van.

Horváth Cyril, a magyar philosophia veterán munkása, a nagyhirű tudós, a kegyes tanítórend tagja és főbüszkesége meghalt a tegnap délelőtt, három heti betegség után, 81 éves korában. Meghalt akkor, mikor csak pár nap választotta el félszázados jubileumától, melyet az Akadémia épen e hó 8-án volt megünnepeleendő. Ekkor lesz ugyanis 50 éve, hogy az Akadémia tagjának választotta. A halál meghiusította az ünnepélyt, a koszorút, mit az élők akartak nyújtani, letehetik a kihült tetemekre.

Életéről csak a száraz adatok ismeretesek, mert félve a kitüntetéstől, nem adott életéről felvilágosítást soha.

Született 1804. okt. 17-én Kecskeméten. Itt kezdte iskoláit, s a német nyelv megtanulására Budára ment; innen Privigyére, hol a tót nyelvet tanulta nagy szorgalommal. Vallásos hajlamát követve 1821-ben a kegyes-tanítórendbe lépett, melynek kebelében csakhamar egyik leglelkesebb tagja lett a hazai tanügy oltárán álló szerzetnek. 1825-ben két évi tanárkodás után, bölcsésztudorrá lett, majd a hittudományi tanfolyamot végezve, áldozásra szenteltetett.

Pár évig gymnasiumban tanárkodott, 1830-tól 1836-ig Szegeden a lyeumban tanította a bölcsészetet, később pedig igazgató lett. 1851-ben a pesti piarista gymnasium igazgatója volt, s 1860-ban egyetemi tanárnak hivatott meg, hol haláláig a bölcséletnek volt rendes tanára.

Irodalmi munkásságában először Tyrus szomorujátékával tűnt fel, mely Vörösmarty Várnászával szemben majdnem elnyerte az akadémia I. díját, a II. dí-

jat egyhangulag ítelték neki. 1830-tól 1850-ig sűrű egymásutánban jelentek meg színművei, melyekben Vörösmartyt utánozva, inkább a költői díkeziókra törekedett, az akkori izlés szerint. Szomorujátékai „Tyros” színműj. 5 felvonásban. Buda 1834. (Eredeti Játékszín II. k.) „Kuthen kun király” színműj. 5 felvonásban. Szeged 1838. (H. C. színművei I. k.); „Jolánta” szomorujáték 5 felv. (Buda, zsebkönyv 1839-re); Vetélytársak” szomorujáték 5 felv. 1850, melyek mindenképpen ápolója, ébresztője. fentartója volt a hazaszeretnek; valamennyi azon meggyőződést látszik kifejezni, hogy a tudománynak, művészetnek akkor van igazi értéke, ha a közművelődés nemzeti irányu fejlesztését s a magyar nemzetiség megerősítését mozdítja elő. A magyar nemzetiség ápolása épügy áthátá őt. mint szerzetést s azért, midőn a drámairástól, tulajdonképeni hivatását, a bölcsélet művelését követve, lemondott s midőn bekövetkezett a forradalom után a szomorú korszak, midőn a honfiak kétségbeestek a haza sorsa fölött: Horváth Cyril, mint a magyar nemzetiség apostola, a magyar nyelv s irodalom iránt a szeretetet s ugyanennek művelési vágyát tanítványai szívében igyekezett felköltetni. A forradalom utáni időkben Pestre sereglett ifjak egész tömege bizonyosságot tehet azon lángoló szeretetről s rajongásról, melyet e tiszteltreméltó tudós hazája iránt tanúsított, s melyet tanítványai lelkebe is átültetni iparkodott.

Egyetemi tanárságának 24 évét is beszámítva, közel 60 évet töltött a tanári pályán; s e hosszú idő alatt az ifjak szellemét nemcsak ismeretekben gazdagította, hő vágyat öntött szíveikbe az igazság után, magasztos és czélok elérésére buzdította őket. Az ifjakból embert, az emberből magyart nevelt.

RELIQUIÁK.

Kemény József gróf levele Nagy-ajtai Kovács Istvánhoz.

V.*)

Gerend, május 6. 1845.

Édes Kedves Kovács Ur!

Amult kedden megjártam Enyedet elmentem özvegy Szathmárinéhoz és kérdőzködtem a „Magyar Athénás” és „A magyar régiségek első vonogatásai” iránt, legelőbb azt mondta az özvegy, hogy ezen kéziratokról semmit sem tudna, végre, oda vittem a dolgot, hogy néhai férje ládáját, melyekben az irományok vagynak felbontottuk, ilyen láda vagyon három de vagyon bennök annyi penész, hogy az elég lenne 100 ládára is, eleget nem tubákolhattam, hogy ezen fertelmes büzet fejemből kiverhessem, végre egy tüzes menkős főfájás leve következtében 7 óráig tartó kutatásnak. Az irományok, kéziratok missilisek stb. a legnagyobb rendtelenségben voltak, vagyon közöttök sok jó is, de nagyobb része predikáció s elegy-belegy apróság, végre reá akadtam a „Magyar Athénás” folytatására ezen kézirat, úgy látszik purizálva is vala már és foglal magában czirciter 100 ivet in 4°, de abból több ivék hibáznak, eleget kerestem ezen hiányzó iveket, de azokat semmikép meg nem kaphattam, végre emlité az özvegy hogy ez előtt több évekkal ő ezen kéziratot mutatta volna Professor Salamon urnak, a ki tőle ezen kéziratot mindenkép elakarta „csalni” (az özvegy szavai), hogy azt azután a maga neve alatt adhassa ki, gyanakszik az özvegy, hogy a hiányzó iveket Salamon ur fuszíngálta volna el, szüksége lévén Salamon urnak ezen ivekre akkor, midőn

„Predikatori tarát” kiadta. Ugy látszik, az özvegy fél Salamon urtól, mert arra kért engemet, hogy ezen furtum literariumból publicitást ne csináljak. Egyébiránt megtetszett nekem is ezen kézirat és azt megakarám rögtön venni úgy csonkán is, de az özvegy nem akart alkudozni, azt mondván, hogy ezen kéziratot csak annak fogja eladni, a ki az egész bibliothekáját megveendi, végre egy hosszas sületlen beszédet tartottam neki, a melyben per amnes quatuor facultates, u. m. iudice, chyrurgice, theologice, és hydraulice bebizonnyitám neki, hogy bizony csak jobb lenne ezen „rongyos” kéziratot (pedig köztünk maradjon nagyon becses munka) külföldre eladni, végre erre ráhajlott ugyan, de nem tudá elhatározni az árát, végre azt mondá nekem, hogy egy jó embere által (a kit megnevezni nem akart) egy pár nap mulva megfogja becsültetni, küldjek vasárnap egy embert Enyedre és ezáltal megizenteti nekem az árát. Kérdem az özvegytől hogy nem adná-e nekem által egy pár napra, hogy azt csendesen Gerenden átolvashassam? de erre nem hajlott, talám attól félt, hogy én is úgy meglopom, mint Professor Salamon. Ha ezt tőle megnyerhettem volna, én a kéziratot rögtön beküldöttem volna Főkormányzóknak s Excellenciájának. — Quidquid denique sit ezen kézirat valójában létezik, becses munka s aligha meg nem veszem, szántam erre 100 forintot, majd hétfőn megtudom mit kér érte és erről azonnal tudositom az urat. Ha megveéndem, akkor örömet szolgállok véle az akadémiának de úgy, hogy az Autographum maradjon meg az erdélyi Muzeum számára. Ha igen sokat kérne érte az özvegy, akkor annak megvételtét átengedem az akadémiának, és az urat erről azonnal tudositani fogom. Egyébiránt nem félek, hogy azt valaki más orrunk előtt elvegye, mert Erdélyben nem igen veszik a könyveket, a könyvekre évenként kiadni szokott pénz nem szegényíti (de igenis szegényíti) kis hazánkat, szeretjük a plegykát, regényeket, verseket, ábrándozásokat s főleg a vezérczikkeket olvasni, és azokat disszerálni, disputálni, czáfolgatni, illusztrálni stb. de a valódi historiát még meg sem szoktuk büzőlni, „graeca sunt non leguntur.” Hogy megváltozott a világ! régentén atyáink nem igen szerelték a Vezérczikkeket (t. i. azokat melyeket a Török vezér irt) most pedig az a ki Vezérczikkeket nem tud irni vagy olvasni, a nem is hazafi, nem is ember, nem is tudós, hanem tudja isten mi, és ez az oka, hogy már szinte magam se tudom, hogy Erdélybe mi vagyok? De térjünk már vissza levelem czéljára.

Az öreg Szathmárinak ily czimű kézírata: „Magyar régiségek első vonogatásai” (talán prima lineamento) az özvegy előtt ismeretlen, nem is emlékszik rá, én részemről eleget kerestem (pedig hét egész árát szántam vala arra) de rá nem akadhattam s végre azt mondá nekem az özvegy, hogy ha bizonyosan tudom, hogy Szathmári készített legyen egy ily czimű munkát, úgy az bizonyosan Prof. Salamon urnál rekedt meg, a kire az özvegy nagyon gyanakszik, de e maradjon csak közöttünk, mert megeshetik, hogy az egész dolog csak plegyka, egyébaránt az ur ezen quosi arcanumot igen is felfedezheti ő Excellenciájának; jó volna talám szép uton módon ez iránt Salmon urtól felvilágosítást kérni. Egyébaránt az özvegy semmit se tud arról, hogy az akadémia s következőleg ő Excellenciája figyelmez ezen kéziratokra, nem is jó, hogy azt az özvegy tudja, mert egyébaránt csakis jó drágán lehetne tőle a kéziratot megvenni.

De hát már Pécsen és Pesten miről disszerálnak az ördög adta természettudománya elég gondot

ad nekem, mert ahhoz úgy nem értek mint a ló; ez előtt két nappal jelentették nekem Thordáról, hogy az odaváló régi thordai várban találtak volna egy nagy darab petrificált római szalonnát, bezzeg örvendtem ezen a kincsen, és kezdém már „advocem szalonna” az arcteologiai indexeket megkeresgélni de ma reggel megérkezvén Thordáról ezen „mirum quid” a gutta szinte megütött, midőn látnám, hogy a nem szalonna, hanem szalonna formájú közönséges „quartz” már most újra földre levagyok tiporva, és az eszem úgy megállott, mint a régi rozsa ette óra, melyet fel nem lehet huzni. Ince bácsi eleget biztat, hogy disszeráljak a magnesről, de arról „ad neuseam utque” hallottak már a tudós buvárok Themesvárt és Kolozsvárt. Minden reményem az Archeologiában vagyon azt valamiképpen egybe fogom gyengén férczelni a természet buvársággal, s így tán eszkápalhatok.

Hát „Történettárunk” nyomtatása halad-e? a harmadik kötet számára most Enyeden egy nevezetes darabot szereztem meg, de erről más alkalommal bővebben. Hát készül-e barátom uram a tervezett utazásunkra? végátvit-e tárgyban nem acceptálok. ha nem lehet másképp, úgy kötve is viszem az urat.

Isten velünk kedves jó barátom.

Kemény.

P. S. Mike bácsit köszöntettem. Hát Gebel barátunk hogy van? miért nem gyógyítja magát homoeo patice?

P. S. Enyeden felkerestem Széles urat is a „Tabufa Cserató” dolgában belőle semmit sem váhattam ki, beszédje úgy annak értelme nagyon homályos, azt ígérte nekem, hogy az urnak eziránt a legelső alkalommal irni fog. Ugy látszik, hogy valamit tud ugyan ezekről a táblákról, de az igazat tisztán nem akarja kimondani. Láttam most nála egy gyönyörű Venust Bronze-ból, találatott Szalathna körül a földben, magossága szinte lábnyi, ezt szinte megvettem tőle, de 50 aranyat kért érte, de annyit nem ér Domina Venus, ha mindjárt eleven is lenne, mai világban a Venusok nem ritkák, nem is oly szerfelett drágák, „est modus in rebus.” A mai világi Venus csak akkor kerül többecske pénzbe, ha buvárja végre patikára szorul, ez egyébiránt gyenge multság.

A Collegium thekájában is be akartam valamenni, de kifogytam az időből, nem is érzem magamat egészen jól a sok Szathmáriné-féle penész büz miatt.

Éppen ma tudósítottak engemet az iránt, hogy Thordán egy szőlőhegyben egy 14 aranyat nyomó régi római gyűrűt kaptak volna. Hankó ki akarta nekem küldeni, de nem bizott az emberben, a kinek azt át akarja vala adni. A gyűrűt egy Csiki nevezetű thordai örmény vette meg s már most 100 pengő forintot kér érte. E már igazán nagy baj! ennél fogva nem is hiszem, hogy azt megvegyem.

Közli: BOROS GYÖRGY.

AKADÉMIA.

A magyar tud. akadémia I. (nyelv és széptudományi) osztálya Hunfalvy Pál elnöke alatt nov. 3-dikán ülést tartott. Első felolvasó Vámbéry Armin r. t. volt, a „ki A magyarok eredete s finn-ugor nyelvészet” czimű értekezésben választott Budenz Józsefnek arra a kritikájára, melyet ez Vámbérynek „A magyarok eredete” czimű munkájából olvasott volt fel az akadémiában. A hasonczimű értekezésben támada volt meg Vámbéry a Hunfalvy kritikáját is s ez ut-

**

*) Eredetije az unitárius főiskola könyvtárában Kolozsvárt.

tal Budenznek csak szoroson nyelvészeti bírálatára válszol.

Kiemeli mindenekelőtt, hogy Budenz nem foglalja el Hunfalvy álláspontját, a mennyiben ő megengedi a magyar nemzet török vérségét, de annál makacsabban ragaszkodik a nyelvnek ugor voltahoz. Ezt az utóbbi állítást értekező sehogy sem fogadhatja el s kimutatja, hogy a jeles ugor tudósunk kutatásai eredményét legjobb esetben csak kísérletnek, csak hypothesistek tekinthetjük, melyen még igen sokat lehet vitatkozni; már csak azért sem igazolhatja Budenz szemrehányását, hogy értekező 13 évvel ezelőtt egészen másképp nyilatkozott, mint ma s hivatkozik azon név-
váltásra, melyen Schott, Hunfalvy s maga Budenz is keresztülment.

Vámbéryt a török-magyar hasonlítás terére leginkább Budenz összehasonlító szótára terelte, melynek erőszakos, ingadozó, fogalmi és hangtani tekintetben monstrumi állításai ellen erősen kikel. Azután sorra veszi a Budenz kritikájába foglalt vádakat, melyekre egyenkint megfelel. Áttér Budenz azon súlyos vádjára, hogy Vámbéry török szokat gyártott a török magyar rokonság kedvéért. Ezen személyeskedő vádra Vámbéry megjegyzi, hogy Budenz csak a rendelkezésére álló európai szótárakból merítette török nyelv ismeretét, holott Vámbéry éveken át a helyszínen élve, gyakorlati ismeretére támaszkodik s a fent említett szótárakat nem tekintheti korrekteknek. Budenz azon vádjára, hogy Vámbérynek hasonlításai hangtani és fogalmi tekintetben nagyon merészek, — azt feleli s kimutatja, hogy Budenz hasonlításai tiszerte merészek, vakmerőbbek. Különb a nyelvújítás vádja magát Budenzet illeti s bebizonyítja értekező, hogy mind az ugor mind a magyar nyelv terén mily sokat újított Budenz. Végeredményében azt állítja értekező, hogy Budenz a magyar nyelvnek kizárólag ugor jelleméről a priori megalkotott elv kedvéért, a másik t. i. a törökség felé hajló rokonsági viszonyt egészen figyelmen kívül hagyott.

Végül kárhoztatja értekező, hogy a merész hyzpothesiseket csalhatatlan dogma alakjába öltöztetve, nemcsak a felső tanintézetekre, hanem a középiskolákra is ráerőszakolták, a mi pedig az oktatás szempontjából valóságos bűn. Tetszéssel fogadott felolvasását Vámbéry azzal az ígérettel fejezi be, hogy egy-két év múlva szerencsés lesz török-magyar összehasonlító szótárát az akadémiának bemutatni.

Hunfalvy Pál Vámbérynek arra az állítására, hogy ma napság nem szokás nyelv kritikát gyakorolni, megjegyzi, hogy ő is volt egyike azoknak, ki nem rég „Nyelvtudomány és Nyelvtanítás“ czimű munkájában nyelvkritikát irt, még pedig Budenz ellenében.

Simonyi Zsigmond helyreigazítja Vámbérynek azt az állítást, mintha Budenz szótárában a csipni és követni szó volna összehasonlítva. Budenz a csipni és próbálni szavakat hasonlítja össze.

Ezután dr. Simonyi Zsigmond „Nyelvtörténeti közlések“-et tett. Jelentette, hogy a nyelvtörténeti szótár munkája annyira haladt, hogy másfél vagy két év múlva sajtó alá kerülhet. A munka alatti botlásokból elsorol egyes szokat, melyek eddig teljesen ismeretlenek voltak, pl harsad, harsan, kamalítani, haskér, kuntat, kunadalom, ijenő stb. Egyes szókra nézve a nyelvtörténet segítségével helyreigazít eddigi véleményeket és szókifejtéseket. Megállapítja p. hogy ara valamikor nem menyasszonyt, hanem bátyát, nagybátyát jelentett; hogy az álkapocsnak nincs történeti jogosultsága, mert a régiek csak az álkapozát ismerik; hogy a kalandos szó eredetileg istenes társaságot jelentett, mely a hónapnak első napján, kalendásán gyűlt össze lakomázni stb.

Azután régi szótárainknak egymáshoz való viszonyáról szól s végre a régi nyelvemlékeknek szö-

vegbeli egyezéseiről. Ezek közt irodalomtörténeti tekintetben legfontosabb az a fölfedezés, hogy a legrégebbi fennmaradt magyar bibliának — melynek két nagyobb része a bécsi és müncheni codexekben van meg — harmadik töredékét a nem rég megjelent Apocodexben birjuk. Ezt az állítást az értekező részletesen s meggyőzőleg bizonyítja s befejezésül e kodexeknek nyelvéből azt a következtetést vonja, hogy a régi biblia fordítójának erdélyi embernek kellett lennie.

Végül Wolf György l. t. bemutatja a Nyelvemléktár XI. és XII. kötetét.

IRODALOM.

Báró Eötvös József.

Irtta Ferenczi Zoltán. Budapest. Aigner L. 1884. (Magyar könyvesház XIII. folyam 5—7 sz.) Ára 60 kr.

Egy pár kellemes és tanulságos órát köszönök annak, hogy e művet átolvastam; minek következtében kritikám sem állhat egyébből, minthogy elmondom: mi tanulságos és kellemes foglaltatik benne.

Először is tehát tanulságos az, hogy Eötvös mindenoldalú munkásságával megösmékedik belőle az ember. Előnkbe van állítva a nagyfontosságú kor-szak, melyben élt; s a nagy eszmék és elvek, melyek a kort vezették, s a kortársakat áthatották. Röviden és világosan jellemeztetnek benne az akkori állapotok, s láthatókká lesznek azon titkos rugók is, melyek Eötvös benső fejlődését s munkálkodásának irányát kormányozták. A reformra való törekvések: a politikai élet nagyobb fontosságu mozzanatai, valamint a bürokrácia javítására vonatkozó elvek és harszok is nem csak hiven, de sokoldalú tanulmányokkal vannak tárgyalva, miből kitűnik, hogy az író nemes ambíciója nem elégedett meg a pusztán csak költő és író Eötvös méltatásával, hanem eltelve a nagy férfi szellemével: igyekezett őt mint tudóst és államférfiut is jellemezni. Innea van, hogy műve teljes képet nyújt Eötvösről, s hogy teljesen ment az egyoldalúság vádjától.

A mű fénypontjai azonban mégis azon lapokra esnek, melyeken Eötvös mint költő és mint regényíró tárgyalatik. Érzik, hogy az író itt elemében van, s hogy tanulmány és jóízű párosulnak minden itéletében. A mit pld. a Karlsruhuról s Eötvös költeményeiről mond: az önálló felfogásért is megérdemelné a szélesebbkörű figyelmet.

E tanulságos részletek azonban nem minden-kire nézve kellemesek is, mert a nagy olvasó közönség — fájdalom — még mindig idegen nálunk az ilyenektől. De előbb azt mondom, hogy Ferenczi műve a kellemes részletekben sem szegény, s állításomat az előbbiekre daczára sem vonom vissza. A tudós részletek közt ugyanis mintegy észrevétlenül szöveedik át Eötvös magán-élete, mely különösen gazdag a kedélyt érdeklő eseményekben.

Gondoljuk ezekhez a tiszta, magyaros nyelvet; könnyed és világos stylt s a gyakorlott előadási modort, s be fogjuk látni, hogy Ferenczi munkája oly mű, mely a nagytekintélyű központi kritikától is ha egyebet nem, de legalább egy szelid, s egy kis önmegtartózkodású kivül egyébbe nem kerülő reklamot mégis csak megérdemelt volna! Szerencsére azonban a mű becsén ez a „reklamtalanság“ sem változtat.

GY.

A szerzői jogról.

A szerzői jog védelme tárgyában a svájci államszövetség kormánya által f. évi szeptember 8-ára Bernbe összehívott nemzetközi értekezlet eredményéről csak most jött tudósítás, mivel ezen értekezlet tagjai megígérték, hogy a határozatokat f. év november 1-ig nem hozzák nyilvánosságra. Ezen tudósítást közöljük:

Az értekezleten a következő kormányok képviseltették magukat: a német birodalom, Ausztria-Magyarország, Belgium, Costa-Rica, Franciaország, Nagy-Britannia, Gaiti, Németalföld, Svédország, Norvégország és Helvetia kormányai; azonban Nagy-Britannia és Németalföld nem szavaztak.

A tervezett egyezmény leglényegesebb határozományai a következők:

Az irodalmi vagy művészeti művek szerzői, a kik a szerződő országok valamelyikének honosai, kéziratú vagy kiadatlan, továbbá az Unió valamelyik országában közzétett műveikre nézve az Unió többi országában ugyanazon előnyöket élvezendik, a melyekben az illető törvények a honpolgárokat részesítik vagy részesíteni fogják. Mégis ezen előnyök részükre kölcsönösen csak azon időre biztosítatnak, a mig jogaik saját hazájukban fennállanak. Ezen élvezet alá van vetve alakítások és feltételek teljesítésének, a melyeket a mű eredete országának törvényei, vagy ha kéziratú, vagy kiadatlan műről van szó, azon ország törvényei rendelnek, a melynek szerző honosa. (2. cikk.)

Ezen rendelkezések azon irodalmi vagy művészeti művek kiadóiára is alkalmaztatnak, a melyek az Unio valamelyik országában tettek közzé, legyen bár szerzőjük olyan ország honosa, a mely nem tagja az Uniónak. (3. cikk.)

„Irodalmi vagy művészeti művek“ kifejezés alatt értendők a könyvek, röpiratok vagy minden más írott mű; a zeneművek szöveggel vagy e nélkül; a rajzművek, festészeti, szobrászati művek, metszetek; a könyvmatok, illusztrációk, térképek; földrajzi, helyrajzi, építészeti vagy általában tudományos tervek, vázlatok és domborművek; vagy végre a nyomtatásnak vagy többszörösítésnek bármely módján közzétett s az irodalom, a tudomány vagy a művészet köréhez tartozó minden alkotás. (4. cikk.)

A szerzők, a kik az unio valamelyik országának honosai, az unio minden többi országában élvezendik műveik fordításának kizárólagos jogát tíz évig, műveiknek általuk engedélyezett fordításának az unio valamelyik országában történt közzétételétől számítva. Szükséges azonban, hogy az engedélyezett fordítás egészben megjeleat legyen három év alatt az eredeti mű közzétételétől számítva. stb. (6. cikk.)

Mind a közzétett, mind a közzé nem tett színművek vagy zenés színművek nyilvános előadására alkalmaztatnak a 2. cikk határozományai. A színművek vagy zenés színművek szerzői, kizárólagos fordítási joguk tartama alatt, kölcsönösen védenek műveik fordításának nem engedélyezett nyilvános előadása ellen. A 2. cikk határozományai, a közzé nem tett vagy a mű czimlapján, vagy elején alkalmazott nyilatkozattal a nyilvános előadástól a szerző által eltiltva közzétett zeneművek nyilvános előadására is alkalmaztatnak. (11. cikk.)

PESTI POSTA.

XXVII.

Budapest, nov. 5.

emento mori! volt a mult napok jelszava: minden halálra, elmulásra, enyészetre emlékezteti az embert; halottszag van a levegőben; nehéz, nyirkos köd terül a városra... mintha egy óriási kriptában volnánk. Talán a hurezokodást is azért tették november 1 re, hogy emlékeztessék az előket a végleges elköltözködére, olyan szállásra: melyben megmaradunk ha tetszik, ha nem, melynek fekvése jó, levegője egészséges, csöndes is, olesó is, s melyből semmiféle házi-úr nem fog ki steigerozni.

A mint szombaton kimentem a kerepesi utra, valóban esodálkozás fogott el, a meddig a szem látott véges-végig a hosszú és széles uton, hintóhintó után, kocsi-kocsi után, valamennyi tulhalmozva koszorukkal, virággal, szalagokkal. A gyalogjárók közül is minden másodiknak kezében koszorú, karos lámpás, a bronz gyertyatartótól kezdve a garasos

mécsig, cselédek, gyermekek, vén asszonyok, elegáns uri hölgyek, liberiás inasok, a szó szoros értelmében: tarka hullámszobában tolongtak ki a nagy temetőbe. Így tartott ez a vándorlás kora reggeltől alkonyatig. A hatvani utcán nem lehetett járni, mert a kocsik és omnibuszok végtelen sora, mely csak lépésben haladhatott előre — elzárta a közlekedést. Lehetetlen, hogy ez a tengernyi nép elférjen a temető-kertben; gondolám s délután magam is kimentem. A tolongás még nem is volt oly nagy mint hittem; s a mi kellemesen lepelt meg: a nép rendet tudott tartani, legföllebb egy pár Mihászna András rikoltzott, hogy rémséges hatalmát fitogtassa.

Minden szentek napját ünnepli meg Budapest legjobban, s ez csak dicséretes és szép, különösen ha tekintetbe vesszük, hogy ez ünneplésnek nálunk még hazafias színe is van. A nemzet megemlékszik nagyjairól, a haza jótévedőiről, a szabadság elvért hajtókat, az ifjúság megkoszoruzza sírjait, a kegyelet szava földidéri szellemüket... nemzeti hála-ünnep ez, melyet a legsivárabb kebel is szentnek tart.

A magyar egyáltalában nem valami hálás nemzet: nagyjait — míg azok élnek — nem méltányolja eléggé, sőt legnagyobb részét becsmerli, kövel dobálja, gyöngéi iránt nem elnéző, érdemeit csak akkor veszi számba, mikor már késő. Akkor aztán szobrot állítani. Csak azon köveket kellene összehordani, melyekkel az illetőt, a míg élt, megdobáltuk, hogy óriási piramis emelkedjék sírja felett. „Hogy valaki magyarországon nagygyá legyen, előbb meg kell halnia...” fájdalom ez nagyon igaz, s épen azért jól esik az ember szívének, ha egy kis kegyeletet lát.

Bár volna az ország fővárosának több ilyen hazafias ünnepe is, nem csak egy az évben!

*

Épen most olvasom, hogy: „A bécsi egyetem magyar hallgatóinak egy része, halottak napján megkoszoruzta a währingi temetőben Vas Gereben sírját. Alig hangzottak el a szónok szavai, ki koszorúval díszítette föl a hantot, midőn a háttérből, a sűrű tömegben át egy férfi küzdötte elő magát s tört magyarsággal, de a meghatottság könnyeivel szemében, így szólott: „Szép önkéntől uraim, hogy megemlékeztek a boldogtalan költőről. Tízennyolc év alatt ma történi először, hogy kívül valaki fölkeresi e helyet. E napon, halottak napján...”

Azt hinné az ember, hogy ez az úr valami lelkes irodalom kedvelő, vagy regény-olvasó ki hazánk fia műveit rajong... nem egy bécsi lakos, német ember, neve Steiner, mindössze annyi köti őt Vas Gerebenhez, hogy atyja az elhunyt magyar írónak jó barátja volt. Ő vitte ki nagynehezen a költő halálakor, hogy nem került a közös sírba; ő szerzett az elhunyt fiával kaporsót, s ő gondozta azt a hantot évek hosszú során át, mely alatt egy nagy magyar porai nyugosznak. És most két éve sírkövet állított arra a helyre, ezen fölirattal: „Vas Gereben. 1868.”

*

A népszínház a szép-nyánc korabeli „Molnár és gyermeke”-t hozta újból színre. Sajátságos, hogy ez az üres, német sirlmasság nem akar letűnni még a magyar színpadokról sem. A közönség egy része szinte megköveteli, hogy november 1-sőjén legalább egy színházban a „Molnár és gyermeke” lássa, és sírhasson rajta egy egész esztendőre való. Reggel kilenc óra után már nem lehetett a népszínház tájkára férkőzni, annyi ember és öreg némbor leste a pénztár megnyitását. Zsu-

folva is volt este a nézőtér fulladásig, egyebet nem lehetett látni kisors szemeknél, s volt orr-fúvás quantum satis. Kétszer ismételték a darabot.

Az igaz, hogy némely dolgokban hátrafelé megyünk s nem előre.

*

Magyarországnak ismét gyásza van. A hazának egy nagy fia, egy képzett tudós, komolyan gondolkodó bölcse, érdemekben gazdag író, alkotó szellem és fáradhatatlan munkás nagy ember fekszik a ravatalon. Gróf Lónyay Menyhért annyi fáradozás és tevékenység után végre megpihent.

Negyven évi munkálkodásával mennyit teremtett és mennyit kellett tőrne. A kicsinyes gúny fullánkjától kezdve a rágalom ostromapásáig mindent átszenvedett s még sem állt meg egy percig sem, nem csüggedett, utolsó leheletéig dolgozott a közjóért, nemzetéért, mely hálátlan volt iránta, kortársaiért, kik nem akarták megérteni.

Igy van ez! Mert igazságtalanok az emberek, de a történelem igazságos! Felfeszi a sirokat, újra támasztja a halottakat s érdeme szerint oszt az egyiknek koszorút s elismerést, a másikkak kárhözátást, megvetést az utódok szívében!...

GABÁNYI.

SZÍNHÁZBAN.

Athéni Timon.

(Irtá Shakespeare, fordította Gréghuss Ágost.)

A híres Misanthrop története a Troilus és Cressidán kívül az egyetlen, melynek meséjét Shakespeare görögéből vette. Azt is, ezt is végső éveiben dolgozta fel, még pedig némelyek szerint 1610-ben s mások szerint a 17-ik évszázad első éveiben. Azon hiányok, melyek egy némely elhanyagoltabb részleten s lazább szerkezeten feltűnnek, többféle hozzávetésre adtak alkalmat. Coleridge már megjegyezte, hogy némely betoldások a színészekről eredtek, mások azt hiszik a beszédek hiányairól, hogy Shakespeare csak átdolgozta a darabot. Delius szerint pl. ezt és a Periklest nem Shakespeare, hanem Georg Wilkius írta s ő csak átdolgozta. Meg mások, így Tschischwitz (Shakespeare Jahrbuch IV.) azt hiszik, hogy egy elrontott Shakespeare-szöveggel van dolgunk, melynek jó eredetije elveszett s a változtatásokat meg is kísérti kimutatni.

Ez állítások egyike sem bizonyítható eléggé. Legvalószínű azonban az, hogy maga a költő sem dolgozta ki a nála megszokott gonddal e művét s a nagy vonások mellett a kisebb részeket mondhatnók hnyagolta, a mint az különben nagy művészek előhaladott korabali művein észrevehető.

Azt is bajos kimutatni, hogy darabja meséjét honnan vette. Clutarchos Marc Antonius életében csak épen a mese körvonalait adta meg s egy pár utalást Apemantus jellemére. Az igaz, hogy Shakespeare előtt is létezett egy Timon ez, darab, a melyet 1842-ben A. Dyce egy régi kéziratból a Shakespeare-társaság kiadványaiban közzétett. E darab 1600-ból való, a melyben Timon ál-barátait nem melegvizzel, mint Shakespeare-nál, hanem articsókáknak festett kövekkel vendégli meg s e darab szerint is Timon kincset lel. Így hát eddigelé úgy látszik, hogy nem csupán compositiójában, elrendezésében, hanem a részletekben is Shakespeare-nek Timon önálló feltalálásai közé tartozik.

Maga a darab éles és nagy ellentéteket mutat nagy, de jellemzetes vonásokkal rajzolva. Timon becsületben, kitüntetésben, bámulat és csodálat közt él Athenaeben, mindenét barátainak adja pazar bőkezűséggel. Végre megszorul s épen azon barátai-

hoz fordul segélyért, kik legtöbb ajándékát nyerték s azok megtagadják. Erre Timon teljes elkeseredéssel szakít a világgal s embergyűlölőként vadonba vonul, gúnyolva és undorral telve el az emberiség iránt, melynek számára csak átkai vannak s véletlenül talált kincsét is tolvajoknak, niváknak s katonáknak osztja, hogy hadd rontsák az emberiséget és sírjára maga készíti meg a feliratot, mely szerint:

Egy gyásztetem, gyászlelkítől elhagyva, fekszik itt,
Ne kérd nevem. Pusztítása dög a gazok seregét!
Én nyugszom itt, Timon: uig élt, minden előre bős.
Menj és kedvedre átkozódj; de menj s itt ne időzz.

Ez az embergyűlölő Timon története röviden. Timonból hiányzik az, mi Shakespeara legtöbb hő-sénél, t. i. nem nyeri meg teljes részvétünket. Az első részben könnyelmű költsékesét magunk is hibáztatandónak itéljük s a másodikban is leszállítja jóakaratumkat az, hogy mindenkit egyformán elítél; mert Flavius alig enyhíti e hangulat sötéttségét s aztán Timonra hatása úgy sincs. Timon folytonos lázban él, elébb a könnyelműség lázában, majd a gyűlölet lázában s Apemantus a maga módja szerint igazat szól, hogy ez benne csupán megfertezett természet, férfiakban búbánat, a sorsváltozás szülötte. Ezt a benyomást követi a vázlatosság is a kidolgozásban s talán némi sovány egyoldalúság a cselekvényben; mert aránylag ily kevés csalódás még nem jogosít fel ily mindent kizáró gyűlöletre. A vázlat vonásai azonban Shakespeareiek s ez is feljogosít ama felvételre, hogy egyike későbbi darabjainak. Az sem tagadható, hogy sok van benne, mi Hamletre és Lear-re emlékeztet. Tieck amazok utóhangjának mondja s van is benne valami. Némely jelet s az egész színe talál amazokéval; de Timon bölcselkedőbb, bár nem mélyebb mint Hamlet. Inkább mélyértelmű okoskodó. Az különben észrevehető Shakespeare-en, hogy élte vége tájt némi philosopholó irány vett erőt rajta s ez az a vonása, mit utánzó annyira átvettek, hogy némely darab, mely ily minta után készült, soronként összetakolt bölcselkedésekből áll az unalomig; de természetesen a teremtő phantasia ereje nincs meg aztán bennök, mi a mester még elnagyolt alkotásain is csodálatos. Másfelől az a philosoph szellem és csalódás, mi Hamletet az emberek kicsinlésére s jó tulajdonaik helyett inkább hiányaik s aljasságaik látására készíti, még őt nem teszi embergyűlölővé, legföllebb pessimistává. Timon azonban legkevésbé sem pessimista. Timon egyenesen embergyűlölő s így a tagadás álláspontjáról tekint mindent, tiszta undorból. Ez már inkább a világfájdalom sötét epéje. Mert a pessimista lehet emberszerető is, sőt inkább az s világnézete nem a gyűlölet sugallata, hanem a meggyőződés és belátás kifolyása. E szerint főképen tárgyilagoss, legalább a vizsgálódás irányzásában. Timonban nincs semmi e tárgyilagosságból, hiszen akkor saját hibáit is látná, de ő „sohasem ismerte az emberiség közepszerét,” elébb örült volt, majd bolond — mint Apemantus mondja Valamint némi nyugodtság mellett azt is beláthatná, hogy senki sem bűnhődik erényei, hanem azon hibái miatt, melyek embernél még az erénynek is rendes kísérei.

Timon nem tartozik a Shakespeare szemre hatásosabb darabjai közé; de philosophiája megdöbbentő s leverő s nézetem szerint helyes tett volt, hogy Kovács színpadra hozta e darabot, mely eddig csak Pesten s ott is mindössze négyszer adatott 1852 és 59-ben.

Az első előadást nagy, a másodikat már kis közönség nézte végig. A rendezés s a színrehozatal jó volt, kevés maradt ki belőle, a mi azért is lehető volt, mert Timon Shakespeare legrövidebb darabjainak egyike. Kovács kedvvel játszotta Timont; de az első részben a vidám, adakozó főúr s rá a

megváltozott kedélyű ember első kitörései jobban sikerültek, mint az utóbbi részek sötét embergyűlölköje. Apemantust Szentgyörgyi jól alakította s viszont Csiky Alkibiadés szerepében jól szavallt s Vedres egyik tanácsosa sikerült maszkjával jó volt. A költő, a kit Zilahi játszott, nézetem szerint nem bamba. A szindarab alapos tanulmányral volt színre hozva s érthetővé téve a homályosabb helyek, a mire szükség is volt.

Helyesen történt, hogy a III. felvonásban Alkibiadés kérése Timonra van alkalmazva, mi az eredetiben egy idegen személyért történik s így láthatólag nem tartozik annyira a darabba, mint ez. Röviden, Kovács mind rendezésével, mind az által, hogy Shakespeare e darabját érthetővé és láthatóvá tette közönségünknek s ezáltal érzékeny helyzetek helyett érzékeny igazságokat terjesztett a színpadról, érdemes és derék szolgálatot tett közönségünknek.

FERENCZI ZOLTÁN.

Első opera előadás.

A milyen ünnepélye volt a fővárosnak nem rég az új dalmű-színház megnyitása, ahoz hasonló volt a miénk is november 1-én, midőn ugyanis színházunkban a rég időtől fogva száműzött „opera“ e hosszú szünet után legelőször gyönyörködtette a műzenét kedvelő közönséget.

Nekünk persze aránytalanul kevesebb igényeink vannak, mint a fővárosnak; nem kívánunk az operának külön fényes palotát; nem kérünk ez új műfajra külön 200,000 frt subvencziót, sőt hogy ne legyen ez teljesen ajándék, szívesen elengedjük érte az operettet, kiváltkép az olyant, a milyent eddig erőszakoltak réánk, a mivel — ugy tetszik — az igazgatóság csak azt akarta bebizonyítani, hogy lehet valaki tenorista (Farkas G.) vagy operette-primadonna — hang nélkül is.

No de hagyjuk annyiba a panaszkodást az első opera előadás referálása alkalmával, mert hisz ez első opera előadás legkevésbé nyújt alkalmat a panaszra. Félve néztünk ez opera-előadás elé, mert azt az igazgatóságot, mely a sokkalta könnyebb mű(?)faj az operetthez csak olyan tagokat tudott találni, mint a milyenekről fennebb emlékeztünk meg, nem tartottuk képesnek egy számbavehető operatársulat szervezésére.

De Verdi József gyönyörű olasz dalműve az „Alarcos Bál“-nak szombati előadása az ellenkezőről győzött meg bennünket. Bár kétségtelen, hogy e siker nemcsak az igazgatóság, hanem egyttal Lányi Ernő karnagynak is érdeme; kinek dicséretreméltó buzgalma folytán p. o. a karok oly precízitással működtek, hogy akármily kényes izlést is kielégíthettek volna.

Az egyes szereplőkről is csak dicsérőleg szólhatunk. Devai Janka k. a. ki Amáliát személyesítette, még fiatal színésznő, de ezzel legkevésbé se akarjuk azt értetni, mintha kezdő volna. Korántsem. Kiválóan iskolázott hangja a magasabb műigényeknek is megfelel.

Kovács Endre ez előadás alkalmával lépett először színpadra, a mely körülmény énekén legkevésbé, de játékan tulságosan is meglátszott. Gyönyörű baryton hangja van.

Kápolnait, ifj. Prielle K. k. a.-t, és Láng Etel még az operette-előadásokból előnyösen ismeri közönségünk s igy mi is csak ismétlésbe esünk, ha ez alkalommal is elismerésünknek adunk kifejezést.

Az operát szerdán ismételték; mindkét előadást zsúfolt ház nézte végig. —f.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvártt, 1884. november 8.

— BOGNÁR VILMA hazánk egyik legkiválóbb ének-művésznője a napokban városunkba érkezett. Megérkeztek számos tisztelője és barátja fogadta a művésznőt. De áky Albert a város közönsége, Zilahi Gy. pedig a színészek nevében üdvözölte a vasutnál. A művésznő Hegedűs István vendége.

ÉRDEKES ELŐADÁSOKRA készülnek a színházban. Még e hóban színre kerül Bánffy György báró operettje a „Fekete hajó.“ Új diszleteket készítenek hozzá. Énekelni fog benne Ronaszékinié s Váradi Miklós. „Hoffmann meséi“ a népszínház kedvelt műsor darabja is ki van már osztva; a főbb szerepek Dévai k. a., Váradi M. és Kápolnai kezében lesznek. Új operai előadás is lesz. A „Traviatát“ tanulják most s két hét alatt valószínűleg színre kerül. A főszerepeket Dévai k. a., Kápolnai és Kovács játsszák. Legérdekesebb pedig az, hogy R. Gluck Kristián egy felvonásos operáját a „Rászedett Kádit“ is tanulják. Dévai k. a., Hegedűs, Kápolnai, Prielle k. a., Láng Etel, Török énekelnek benne. A zenekart a „Rászedett Kádi“ előadására megerősítik s a kesces kis operát érdekes műsorú hangverseny előzi meg.

AZ EGYETEMI DALEGYLET hangversenyt rendező bizottságának a következő résztvevőket sikerült megnyernie e hangversenyben való részvételre: Donogány Valéria és Merza Gizella kisasszonyok zongorázni fognak négy kézre. Nagy Ibolyka k. a. színházunk kedvelt művésznője, Pailleron „A kosár“ cz. költeményét fogja előadni. Ezekon kívül egy vonós-ötös s a dalkör két énekszáma van még felvéve a műsorban.

MEGJELENT a Keresztény Magvető XIX-dik évfolyamának ötödik füzeté, a következő tartalommal; A különböző idők nézetei a természetről, dr. Bartók István tollából. A theologiai facultások elnéptelenedése okai Németországon, kitűnő értekezés Felméry Lajostól. — Értesítés az unit. egyh. főtanács legújabb gyűléséről. Beigató beszéd Török Sámuelről. Az unitarizmus állása Amerikában Bixby Jakabtól. Két necrolog (Nagy Péter, Ferenczi Mózes) Péterfi Dénestől. Végül irodalmi értesítő következik.

— PETŐFI SÁNDORRA vonatkozólag a Maros-Vásárhelyt megjelenő „Erdélyi Értesítő“-ben érdekes sorokat olvasunk. Lázár Albert gr. halála alkalmából írják a mondott lapnak: „Vahot Imre a „Magyar Könyvesház“ 121. 122. füzetében „Petőfi Sándor élete és művei“ czim alatt azt írta: „hogy a segesvári csatában Petőfi Sándort egy kozák gr. L. A. közelében lelőtte és így halálának élő szemtanuja lett volna.“ Ezen a sajtó terén annyit vitatott fontos tényről gr. L. A. f. 1884. évi szeptember hó 20-án Lázár Ádám és Dózsa Dénes előtt tisztán és határozottan ezeket adta elő: „Igaz, hogy 1849. július 31-én a segesvári csatában mint honvéddörnyag részt vett, hol a Bem apót megtámadott kőzakkal küzdött és egyet lováról levágván, ezáltal Bemnek alkalmat szolgáltatott a megmenekülésre, a mikor Petőfi és Zejk Domokos is jelen voltak; de az nem igaz, hogy P. S.-t egy kozák golyója leterítette és így az elesett volna, következőleg sem haláláról, sem pedig elesése helyéről, mint élő szemtanu, bizonyítani nem tud. Arra azonban jól emlékezik, hogy midőn a tulnyomó orosz hadsereg a magyar hadsereget végveszélylyel fenyegette, Bem menekülése után Petőfihez így szóla:

„Sándor! innen mennünk kell,
Mert különben veszünk kell.“

Mire Petőfi Sándor annyit felelt, még pedig a nála szokásos költői lelkesedéssel:

„Ha Isten van győznünk kell,
A magyar nem veszhet el.“

És erre Petőfi Sándort életben ott hagyva, elment, a nélkül, hogy róla többet hallott volna.

A KIRÁLYNÉ ELISMERÉSE. Ő felsége Erzsébet királyné, a magyar szent korona országai vörös-kereszt-egyletének legfőbb védasszonya, az egylet körül szerzett kiváló érdemnek elismerésül, sajtókezi aláírásával ellátott díszokmányokat adományozott a következő egyleti tagoknak: Almásy Albertné, Batté Róza, Barcaay Kálmáné, Barcsay Mária, Bernády Dániel, berzeviczei és kakaslovnici Berzeviczy Egyed, öz. bezerédi Bezerédi Kálmáné, bezerédi Bezerédi Aloiza, Ciotta Jánosné, záhonyi Ritfer Natália, Christian Antal, Dániel László, Geml Ignác, Gonda Ignác, Heller Rugina, dr. Havas Gyula, Körmendy Imre, László Albert, Mevdljk Ágost, Ormós Zsigmond, kis palugyai Palugyai Ferencz,

Prihadny Oszkár, öz. Purgly Jánosné, rajkai Friebeisz Emilia, dr. Rózsahegy Aladár, Rudnyánszky Ferencz, nyilhegyi Rupp Imre, Rándor Béla, Simonffy Imre, Sváb Károlyné, Singer Róza. szapári gróf Szapáry Gézáné, radványi gr. Győry Mária, Szathmáry Gyula, dr. Vallentits Antal és zichi és vásonykeői gróf Zichy Gézáné.

A NYILVÁNOS FELOLVASÁSOK országsszerte rendezése és szervezése ügyében alakult budapesti központi bizottság ez ősszel is megkezdte működését, s ennél fogva az ország összes közművelődési egyesületei fölhívtak, hogy felolvasók kiküldése végett a nevezett bizottsághoz, az írók és művészek budapesti társaságába (nemzeti színház bérháza), forduljanak. A felolvasókra megnyert írók névsorát a következőkben közöljük: Apáthy István, Asbóth János, ifj. Ábrányi Kornél, Bánó József, Balassy Ferencz, dr. Ballagi Aladár, Bánóczy József, Berecz Antal, Berzeviczy Albert, Bodnár Zsigmond, dr. Csatáry Lajos, dr. Czyzer Kornél, Csiky Kálmán, Csontozi János, dr. Dell'Adami Rezső, Dóczy Lajos, Dolinay Gyula, Ekkert Antal, Falk Miksa, Fejérpataky László, Fenyvessy Ferencz, dr. Fodor József, Gelléri Mór, György Aladár, dr. Goldzicher Ignác, Gonda Béla, Grünwald Béla, György Endre, Győry Vilmos, Haan Lajos, Hatala Péter, Hegedűs Sándor, Helfly Ignác, dr. Herich Károly, Hoffmann Pál, K. Jónás Ödön, Jakab Elek, Jókai Mór, br. Kaas Ivor, dr. Kanyurszky György, Keleti Gusztáv, dr. Kerákygártó Elek, Kiss József, dr. Korányi Frigyes, Komócsy József, Konkoly Thege Miklós, dr. Körössy József, Lánzy Gyula, Szederce Ábrahám, Lóczy Lajos, dr. Mariska Vilmos, Matlekovics Sándor, dr. Medveczky Frigyes, Mezei Ernő, Mikszath Kálmán, Molnár Antal, Molnár István, dr. Müller Kálmán, dr. Neményi Ambros, Ney Ferencz, Nevy László, dr. Pastiner Gyula, dr. Pauer Imre, Pesty Frigyes, br. Podmaniczky Frigyes, Póra Ferencz, Pulszky Ferencz, Pulszky Ágost, Pulszky Károly, br. Radvánszky Béla, Rakovszky István, dr. Rózsahegy Aladár, dr. Say Mór, Schwartz Gyula, P. Szathmáry Károly, Szász Károly, gr. Széchenyi Antal, dr. Szádeczky Lajos, Szendrey János, Szilágyi Sándor, Szücs Miklós, dr. Takács Lajos, gr. Teleki Sándor, dr. Thallóczy Lajos, Thaly Kálmán, Toldy László, Torma Károly, Türr István, Vargha Gyula, Vámbéry Armin, dr. Vécsey Tamás, Veigelsberg Leo, Visi Imre, Vékay Zsigmond, Wagner László, gr. Zichy Jenő, Zipernovszky Károly, Zsigmondy Vilmos és Zsilinszky Mihály. A közművelődési egyletnek azon eljárást ajánljuk, hogy a központi bizottságot a felől értesítsék, mely szakból, s mely időre kívánnak felolvasást, és a felolvasó megválasztását bízzák a bizottságra, egyébiránt személyek megjelölésével történt megkeresések is a lehetőségig figyelembe vétetnek.

— A BUDAPESTI PHILOLOGIAI TÁRSASÁG, nov. 7-én d. u. 5 órakor Ponori Thewrewk Emil elnöke alatt ülést tartott, melyen elsősorban Varga Bálint olavasta fel Boileau VI. szatiráját sikerült fordításban. Ezután dr. Radó Antal olvasta fel „Petraea Afriká“-ja czimű értekezését. A bevezetésben arról szólt a felolvasó, milyen kevés figyelmet fordított az irodalomtörténet Petraea olasz költeményei mellett a nagy lyricus latin verseire; már pedig kivált ezeket jutalmazta Róma, midőn a Lucera dalmokát a Capitoliumon költővé koronázta. Szólt azután ama személyi és politikai indokokról, mely Petrarcat az eposz megírására bírták, ama forrásokról, melyeket használt, elmondta a mű tartalmát, bírálta szerkesztését, alakjait, nyelvét. Rántalt Radó ama hatásra is, melyet az „Afrika“ a középkor epicájára gyakorolt, hangsúlyozván, hogy kivált ez a mű okozta, hogy a középkori eposzirók nem Homerost, hanem Vergiliust tekintették követendő mintaképnek. Említvén Petraea levelét, mint a melyek az „Afrika“ történetét legjobban illusztrálják, megjegyzé Radó, hogy e levelek megérdemlenék, hogy a magyar historikusok is foglalkozzanak velök, a mennyiben igen számos érdekes adat van bennök történelmünk egyik letragikusabb eseményére, nápolyi András herczeg megöletésére vonatkozólag. — Végül dr. Kiss Ignác értekezett Kempis Tamás magyar fordításairól s ezzel az ülés véget ért.

Tartalom: Nemzeti színház és nemzeti kormány. *Ti-moleon.* — Aristokrácia kérdéséről. *dr.* — A mama szerelme. *Petelei István.* — S. . . Cs. Teréz emléke *E. Kovács Gyula.* — A kik a csók elől szöknek. *Dedé A.* — A bányatiszt. *Irta: ** — Lónyay Menyhért. — Horváth Cziril. — Relquiák. *Boros György.* — Akadémia. — Irodalom. — Pestü posta. *Gabányi.* — Színházban Athéni Timon. — *Ferenczi Zoltán.* — Első opera előadás. *f.* — Különfélék. — Tárca: A rossz kedvről. *Czirják Albert.*